

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Milla Wallenstjerna

YKSITYISHENKILÖN VELKAJÄRJESTELYN KEINOT JA SISÄLTÖ

Opinnäytetyö
Joulukuu 2019

OPINNÄYTETYÖ
Joulukuu 2019
Liiketalouden koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
+358 13 260 600 (vaihde)

Tekijä
Milla Wallenstjerna

Nimeke
Yksityishenkilön velkajärjestelyn keinot ja sisältö

Tiivistelmä

Yksityishenkilöiden velkaantumiseen alettiin kiinnittää huomiota enemmissä määrin 90-luvun laman jälkeen, jolloin huomattiin tarve kevyemmälle menetelmälle yksityishenkilöiden velkojen hoitamiseksi konkurssin sijaan. Laki yksityishenkilön velkaantumisesta (57/1993) astuikin voimaan 1993. Lakia on sittemmin päivitetty ajan tarpeen mukaan joko kiristäen tai laajentaen sen ehtoja ja edellytyksiä. Lähtökohtaisesti velkajärjestelyyn voi osallistua luonnollinen, maksukyvytön henkilö, jonka kotimaa on Suomi. Velkajärjestelyn menettelyn tarkoituksena on järjestellä velallisen velkaa hyödyntäen eri keinoja velan tyypin mukaan. Yksityishenkilön velkajärjestelyn tavoitteena on henkilön maksukyvyyn palauttaminen eli rehabilitaatio.

Aiheena yksityishenkilön velkajärjestely on ajankohtainen, sillä velallisten määrä on kasvanut tassaisesti menneiden vuosien aikana. Ajan kuluessa yksityishenkilöiden velkaantumisella on myös vaikutuksia kansantalouteen. Yksityishenkilöiden velkaantuminen heijastuu valtion hyvinvointiin, ja heikko taloudellinen tilanne voi johtaa harmaan talouden kasvuun ja sosiaalisiin vaikeuksiin, esimerkiksi velallisten syrjäytyessä valtaväestöstä.

Tämä opinnäytetyön tarkoituksena on tarkistella yksityishenkilön velkajärjestelyä ja sen sisältöä, keskittyen laajemmin maksuohjelman sisältöön. Työssä kerrotaan velkajärjestelyn pääpiirteistä, kuten edellytyksistä ja esteistä, sekä velkajärjestelyn keinoista ja mitä tapahtuu velkajärjestelyn jälkeen. Aiheesta on rajattu pois elinkeinonharjoittajan velkajärjestely kokonaan, keskittyen vain yksityishenkilön näkökulmaan velkajärjestelyssä ja sen suorittamisessa. Tutkimusmenetelmänä tässä opinnäytetyössä käytetään lainopillista tutkimusta, tutustuen aiheeseen voimassa olevien oikeuslähteiden kautta noudattaen oikeusjärjestystä. Lähteinä on käytetty lainsäädännön ja esitöiden lisäksi oikeustapauksia ja oikeuskirjallisuutta.

Kieli
Suomi

Sivuja 41

Asiasanat
Velkajärjestely, velat, maksusuunnitelma, yksityishenkilö, insolvenssioikeus, rehabilitaatio

THESIS
Deceber 2019
Degree Programme in Business
Economics

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
FINLAND
+ 358 13 260 600 (switchboard)

Author
Milla Wallenstjerna

Title
The Debt Adjustment of a Private Person

Abstract

After the 90's depression the Finnish government started paying more attention to the indebtedness of its citizens. It was realized that, as far as private individual were concerned, there was a need for lighter settlement procedure than a bankruptcy. As a result, the Act on the Adjustment of the Debts of a Private Individual came into effect in 1993. Since then, the law has been updated to fit the public needs by tightening or broadening the terms of the procedure. To apply a person has to be an insolvent Finnish citizen with a permanent address in Finland. The purpose and aim of the arrangement include debt restructuring and rehabilitation of the person's ability to pay. The means used in debt adjustment depend on the type of the debt.

The debt adjustment of a private person is a current topic due to the growing number of debtors over the last years. Over time the indebtedness of private persons affects national economy and reflect on the wellbeing of the citizens. Poor economic conditions may lead to the growth of grey economy and social difficulties such as social exclusion.

This thesis examines the debt adjustment of a private person by focusing on the payment program, the main points of the procedure, means to arrange debt and the outcome of the procedure. The debt arrangement of an entrepreneur is excluded from this thesis that is focusing only on private persons. The research method is a juridical desk study that is based on the relevant sources of law and legal order. The source material includes law and its preparatory work, as well as legal praxis and literature.

Language
Finnish

Pages 41

Keywords

insolvency, dept, private person, rehabilitation, dept arrangement

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Yksityishenkilön velkajärjestelyn pääpiirteet	7
2.1	Velkajärjestelyn edellytykset ja esteet	9
2.2	Velkajärjestelyn hakeminen	12
2.3	Velkajärjestelyn käsittely tuomioistuimessa	16
2.4	Velallisen velvollisuudet	17
2.5	Velkajärjestelyn oikeusvaikutukset	18
2.6	Velkajärjestelyn seuraukset	21
3	Yksityishenkilön velkajärjestelyn keinot	22
3.1	Maksuaikataulun muuttaminen.....	24
3.2	Pääomaistaminen ja luottokustannukset.....	26
3.3	Pääoman alentaminen ja maksuvelvollisuuden poistaminen	27
4	Maksuohjelma.....	28
4.1	Maksuohjelman laatiminen	29
4.2	Maksuohjelman noudattaminen	34
4.3	Maksuohjelman muuttaminen.....	35
4.4	Maksuohjelman raukeaminen.....	38
5	Pohdinta.....	39
	Lähteet.....	42

Lyhenteet

HE	Hallituksen esitys
HO	Hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
LVV	Laki velan vanhentumisesta 728/2003
MSL	Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä 1578/1992
OK	Oikeudenkäymiskaari 4/1734
OMn A	Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 322/2001
RL	Rikoslaki 39/1889
UK	Ulosottokaari 705/2007
VJA	Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 58/1993
VJL	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 57/1993
VRL	Laki velkajärjestelyrekisteristä 368/2017

1 Johdanto

Yksityishenkilöiden ylivelkaantumiseen alettiin kiinnittää enenevässä määrin huomiota 1990-luvun laman jälkeen. Lainsäädännöllä on pyritty turvaamaan yksityishenkilön selviytyminen velkakierteestä ja maksukyvyyn palauttaminen. Vuonna 1993 astui voimaan erillinen laki yksityishenkilön velkajärjestelyistä (57/1993). Lain tarkoituksena on varmistaa yksityishenkilön asema velkojen selvittelyssä ja auttaa velkakierteen katkaisussa. Lakia on sittemmin päivitetty useaan otteeseen vastaamaan muuttuvan yhteiskunnan vaatimuksia ja tarpeita. (Uitto 2010, 5.) Velkajärjestelyyn pääsyn kriteereitä esimerkiksi tiukennettiin vuonna 1997, kun mediassa oli useaan otteeseen kommentoitu velkajärjestelyn murentavan henkilöiden moraalia huolehtia itsenäisesti velkojensa maksamisesta. Myöhemmin vuonna 2003 kriteerejä puolestaan taas lievennettiin mahdollistaen työttömien ja opiskelijoiden pääsy velkajärjestelyyn. (Koulu & Lindfors 2010, 140.)

Ennen uuden lain laatimista yksityishenkilöt saattoivat ajautua ylivelkaantuneena lähinnä konkurssiin. Konkurssi on yksityishenkilölle velkajärjestelyyn verrattuna raskaampi menetelmä, sillä konkurssimenettely ei poista henkilön velkataakkaa konkurssimenettelyn piiriin kuuluvista veloista menettelyn päätyttyä. Konkurssiin ajautunut henkilö vastaa siis myös tulevilla tuloillaan niistä veloista, jotka jäivät kattamatta konkurssin aikana. (HE 183/1992 vp, 12–13.) Velkajärjestelyyn haakeutuvien velallisten yksityishenkilöiden lopullinen velkasuoritus on keskimäärin 34000 euroa (Peura-Kapanen, Aalto, Lehtinen & Järvinen 2016, 37). Velkajärjestelyn menettelyyn kuuluu osittainen tai jopa kokonaan vapautuminen veloista, jotka ovat syntyneet ennen menettelyn alkamista (Koulu & Lindfors 2010, 140).

Tämä opinnäytetyö käsittelee yksityishenkilön velkajärjestelyä, keskittyen sen sisältöön. Opinnäytetyön ulkopuolelle jäävät velallista elinkeinonharjoittajaa koskevat säännökset. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa tietopaketti yksityishenkilön velkajärjestelystä, ja selvittää seuraavia tutkimuskysymyksiä:

1. Mitä on velkajärjestely?
2. Miten yksityishenkilön velkaa järjestellään?

3. Mitä velkajärjestelyyn sisältyy?
4. Mitä seurauksia velkajärjestelyllä on?

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytetään lainopillista tutkimusmenetelmää. Lainopillisen tutkimusmenetelmän tehtävä on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältö käsiteltävässä oikeusongelmassa. Lainoppi eli *oikeusdogmatiikka* perustuu voimassa oleviin oikeuslähteisiin, mitä käytetään etusija- ja käyttöjärjestyssääntöjen osoittamassa järjestyksessä. Lainopin keskeisin tehtävä on oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen ja niiden sisällön tutkimista ja tulkintaa. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2008, 20.)

Tämä opinnäytetyö perustuu voimassa oleviin oikeuslähteisiin. Oikeuslähteitä ovat sellaiset lähteet, jotka sisältävät informaatiota oikeuden sisällöstä. Oikeuslähteet jaetaan kolmeen ryhmään niiden velvoittavuuden mukaan. *Vahvasti velvoittavia* oikeuslähteitä ovat laki ja maantapa. Lailla tarkoitetaan kaikkia perustuslain ohella olevia säädöksiä, ministeriöiden ja valtioneuvoston päätöksiä sekä hallintoviranomaisten määräyksiä ja ohjeita. Lainsäätäjän tarkoitus ja tuomioistuinratkaisut ovat puolestaan *heikosti velvoittavia* oikeuslähteitä. *Sallittuihin* oikeuslähteisiin kuuluvat oikeustiede, sekä oikeushistorialliset, oikeusvertailevat ja reaaliset argumentit. Arvot ja arvostukset luetaan myös mukaan sallittuihin lähteisiin. (Husa, Mutanen & Pohjalainen 2008, 32–33.)

2 Yksityishenkilön velkajärjestelyn pääpiirteet

Yksityishenkilön velkajärjestely on menettely maksukyvyttömän luonnollisen henkilön velkaongelmien ratkaisemiseksi. Velkajärjestelyn pääasiallinen tarkoitus on henkilön maksukyvyn palauttaminen eli *rehabilitaatio*. Rehabilitaatio on mahdollinen sellaisille henkilöille, joiden velkaantumisen syyt eivät lähtökohtaisesti johdu jatkuvasta liiketoiminnasta. Velkajärjestelyyn voi kuitenkin hakeutua henkilö, jonka velkavastuu ja -taakka johtuvat loppuneesta liiketoiminnasta. (Koulu & Lindfors 2010, 139.) Terminä *velkajärjestely* tarkoittaa sekä tuomioistuimessa tapahtuvaa menettelyä että toimenpiteitä velkasuhteiden muuttamiseksi. Tämä

kaksimerkityksellisyys johtuu siitä, ettei velkajärjestelyn terminologia ole täysin vakiintunutta. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 839.)

Velkajärjestelyssä velkojen maksamiseen on tarkoituksena hyödyntää velallisen omaa varallisuutta ja maksukykyä koko menettelyn keston ajan. Velallisella on oikeus säilyttää velkajärjestelyssä lähinnä vain *perusturvaan* kuuluva omaisuus, kuten omistusasunto, kohtuuden mukaiset henkilökohtaiset esineet, työvälineet sekä toimeentulon turvaamiseen tarvittavat esineet. Velallisen hallussa oleva muu omaisuus on lähtökohtaisesti *realisoitava* eli muutettava rahaksi. Realisoitu omaisuus käytetään tämän jälkeen velkajärjestelyn piirissä olevien velkojen suorittamiseen. (Uitto 2010, 18.) Velallisen halutessa varmistaa omistusasunnon säilyminen omistuksessaan, on hänen kyettävä maksamaan maksuohjelman aikana järjestellyn vakuusvelan lisäksi myös muu järjestelty velka. Mikäli tämä ei ole mahdollista, omistusasunto voidaan realisoida velkojen suorittamiseksi. (Muttillainen & Tala 1998, 35.) Velallinen voi säilyttää vakuutena olevan perusturvaan kuuluvan esineen, mutta tästä tulee maksaa vakuusvelka. Vakuusvelan määrä lasketaan vähentämällä esineen realisoinnin kustannukset vakuusesineen arvosta. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 907.)

KKO 1997:71

Velalliset aviopuolisot A ja B hakivat velkajärjestelyä. Tuomioistuimen määräämän selvittäjän laatiman maksuohjelmaehdotuksen mukaan A ja B hallitsivat alaikäiselle lapselleen C:lle lahjoittamaansa asuinrakennusta, jolloin tämä laskettiin osaksi A:n ja B:n perusturvaa. Asuntoa oli käytetty puolisoiden ja C:n vakituksena asuntoja keskeytymättä, A:n ja B:n vastaten asuntoon liittyvien velkojen hoitomenoista ja asumiskustannuksista. Velkojana ollut pankki vastusti asunnon kuulumista avioparin perusturvaan, sillä asunnon omistaja oli heidän lapsensa C, ja vaati maksuohjelman muuttamista.

A ja B olivat kiinnittäneet kiinteistönsä vuosina 1988 ja 1989 pankille, kyseisten haltiavelkakirjojen ollen yleispanttaussitoumuksen nojalla pankin hallinnassa. Kiinteistö oli lahjoitushetkellä ollut velallisten A:n ja B:n velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen vakuutena veloista.

VJL 5.2 §:n mukaan velallisen perusturvaan lasketaan tämän omistusasunto. A ja B olivat lahjoittaneet asunnon C:lle, näin siirtäen omistajuuden C:lle pidättäen asumisoikeutensa asuntoon. C:n puolesta ei haettu velkajärjestelyä, jolloin kysymys oli VJL 14.1 §:n mukaisesti kolmannen asettamasta vakuudesta.

Korkein oikeus katsoi, ettei asuntoa voi laskea osaksi A:n ja B:n perusturvaa, sillä asunnon omistaja oli C. Asia palautettiin takaisin uusien maksuohjelmaehdotusten laatimiseksi.

Velkajärjestelyn ensisijaisena tavoitteena on velallisen ja velkojan keskinäinen ratkaisun hakeminen velkojen selvittämiseksi ja velkaongelman poistamiseksi (VJL 11.1 §). Toissijaisena on tuomioistuimen päätöksellä varsinainen velkajärjestely. Monesti velallisen saama velkaneuvonta, -ohjaus ja -tilanteen selvittäminen riittävät antamaan velalliselle riittävät keinot hakea itsenäisesti velkojen selvittelyä velkojen kanssa (HE 183/1992 vp, 23). Suurin osa velkaneuvonnasta tapahtuu valtion rahoittamissa velkaneuvontayksiköissä tai oikeusaputoimistoissa. Aiemmin myös kunnat tarjosivat velka- ja talousneuvontaa, mutta tämä toiminta siirtyi valtion vastuulle vuonna 2019 voimaan tulleiden lakimuutosten jälkeen. Velkaneuvontaa tarjoavat valtion lisäksi monet seurakunnat ja järjestöt. (Muttalainen & Tala 1998, 67–68. Tilastokeskus 2 2019.) Mikäli sovintoneuvottelut velallisen ja velkojan välillä eivät johda ratkaisuun, voi velallinen hakeutua velkajärjestelyyn. Hakijalla on velkajärjestelyyn ehdoton oikeus lakisääteisten edellytysten täytyessä, jos esteitä menettelylle ei ole havaittu (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 871).

2.1 Velkajärjestelyn edellytykset ja esteet

Velkajärjestely voidaan myöntää luonnolliselle henkilölle, jolla on kotipaikka Suomessa (VJL 2.1 §). Velallisen tulee olla *maksukyvytön*. Maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan, että velallinen on muutoin kuin tilapäisesti kyvytön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä (VJL 3 § 2 k). Maksukykyä arvioitaessa otetaan huomioon velallisen varallisuuden realisoimisesta saatavat rahat, tämän tulot ja ansainmahdollisuudet, välttämättömät elinkustannukset, elatusvelvollisuus, sekä muut taloudelliseen asemaan vaikuttavat asiat (VJL 4 §). Maksukyvyttömyyden itsessään tulee johtua joko sosiaalisesta suoritusesteestä tai muusta painavasta perusteesta (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 844). Velallinen ei lähtökohtaisesti saa osallistua velkajärjestelyyn kuin kerran, sillä aikaisemmat velkajärjestelyt viittaavat henkilön kyvyttömyyteen pitkällä aikavälillä hoitaa omaa talouttaan ilman velkaongelmien uusiutumista (Uitto 2010, 82–84).

Velallisen on tullut velkaantua itsestään riippumattomasta syystä, kuten työttömyyden, sairauden ja työkyvyttömyyden vuoksi (VJL 9 § 1 k). Näitä sanotaan

sosiaalisiksi suoritusesteiksi. Sosiaaliset suoritusesteet ovat yllättäviä tapahtumia, joiden olosuhteiden muutos ei saa olla etukäteen velallisen tiedossa. Sosiaalinen suorituseste voi kohdistua myös muuhun kuin velalliseen itseensä, esimerkiksi puolison tai lapsen sairastuessa, jolloin talouden varallisuutta käytetään sairastuneen henkilön hoitojen kattamiseen. (Uitto 2010, 32–34.) Olosuhteiden muutoksena voidaan pitää myös yleisiä taloudellisia syitä, kuten korko- ja verotason nousu. Nettotulojen pienentyminen jo ennestään heikossa taloudellisessa tilanteessa olevalle henkilölle voi aiheuttaa vaikeuksia suoriutua veloista. Avioliitossa yhden puolison nettotulojen pieneminen puolestaan voi aiheuttaa yhteisvastuullisuuden myötä ongelmia myös toiselle puolisolle, joka muutoin olisi kykeneväinen vastaamaan esimerkiksi omasta osuudestaan asuntolainasta. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 46.)

Velkajärjestely voidaan myöntää velalliselle henkilölle, jos siihen on painavat perusteet otettaessa huomioon velkojen ja velkavelvoitteiden määrä suhteessa maksukykyyn, eikä velallinen kohtuudella kykene itse parantamaan mahdollisuuksiaan vastata velasta aiheutuvista menoista (VJL 9 § 2k). Erityisen painava peruste on *kvalifioitu maksukyvyttömyys*, jolloin velallinen ei kykene hoitamaan velkaansa vuosienkaan aikana kuin osittain. Suurin osa velkajärjestelyhakemuksista täyttää kvalifioidun maksukyvyttömyyden vaatimuksen. Oikeuskäytännössä onkin toisinaan tulkittu pelkän kvalifioidun maksukyvyttömyyden olevan riittävä peruste velkajärjestelyn aloittamiselle. (HE 183/1992 vp, 49; Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 845–846.)

KKO 1995:205

Velallinen A haki velkajärjestelyä tämän maksukyvyyn olennaisen heikentymisen vuoksi. Velkajärjestelyyn oli myös erityisen painavat perusteet otettaessa huomioon velkojen ja velvoitteiden määrä suhteessa A:n maksukykyyn.

A oli kyennyt lyhentämään pankille olevaa velkaansa sopimusehtojen mukaisesti siihen saakka, kunnes oli jäänyt työttömäksi vuonna 1992. Työttömyyden alettua tämä oli sovitellut velkaansa sitoutumalla vuodeksi maksamaan vain velan korot. Tämän jälkeen A oli ilmoittanut velkojalle myyvänsä asuntonsa kuitatakseen velkansa. Asuntoa ei saatu myytyä velkojan asettamassa määräajassa, jolloin velkoja oli vuonna 1994 irtisanonut koko velan pääoman korkoineen heti maksettavaksi. Asunto oli saatu myytyä tämän jälkeen, mutta siitä saaduilla tuloilla ei kyetty maksamaan koko velkaa. Tämän lisäksi A:lla oli myös erilaisia kulutusluottoja. A:lla ei ollut muuta realisoitavaa omaisuutta.

VJL 9 §:ssä esittelyjen ehtojen mukaan velkajärjestelyä hakevan tulee olla maksukyvytön. A oli ollut vaihtelevasti vuosien 1992–1993 aikana eripituisissa työjaksoissa eläen osittain työttömyysturvan alaisena. A oli aloittanut uudessa työssä vuonna 1994, minkä perusteella A:n maksukyky ei olisi enää VJL 9.1 §:n mukaisesti olennaisesti heikentynyt.

Korkein oikeus katsoi asiassa esitettyjen selvitysten perusteella, ettei A:n maksukyvyyn tai tulotason parantuminen ollut pääteltävissä. A:n tulotaso suhteessa velkoihin huomioon ottaessa oli ilmeistä, ettei A kykene useankaan vuoden aikana lyhentämään velkaansa kuin osittain. Tämän vuoksi A:lla katsottiin olevan erityisen painavat perusteet velkajärjestelyn aloittamiselle.

Velkajärjestely voidaan myöntää esteestä huolimatta, jos voidaan osoittaa painavat perusteet menettelyn aloittamiselle (VJL 10a §). Myöntämisen on tällöin perustuttava tapauskohtaiseen kokonaisharkintaan. Erityisesti huomioidaan velallisen toimet velkojen suorittamiseksi, velkaantumisesta kulunut aika, velallisen olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys velalliselle ja velkojille. Esimerkiksi Vaasan HO katsoi ratkaisussaan 7.10.1993 S 93/699 velkajärjestelyä hakeneen henkilön olevan helposti hyväksi käytettävissä, mistä oli johtunut tämän ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen, eikä estettä velkajärjestelyn aloittamiselle näin ollen ollut. Estoperustein evätyn velkajärjestelyhakemuksen jälkeen uudelleen velkajärjestelyyn hakemiselle ei ole säädetty määräaikoja. (HE 98/2002 vp, 24.) Yksityshenkilön velkajärjestelylle asetetuilla esteillä pyritään kuitenkin estämään menettelyn väärinkäytökset ja velkakeinottelut. Estoperusteissa on otettu huomioon sekä velkaantumisen syyn moitittavuus että velallisen moitittava käytös velkaantumisen jälkeen. Estoperusteilla onkin vahvat yhteiskunta- ja maksumoraaliset vaikutteet. (HE 183/1992 vp, 25; Uitto 2010, 46.)

Estoperusteeksi luetaan maksuvelvoitteen rikollinen tausta, velallisen esitutkinnan tai syytteen alaisena olo, sekä maksuvelvoitteen mahdollisuus velallisen syyksi luetusta rikoksesta (VJL 10 § 1 k). Rikollinen toiminta itsessään ei ole este velkajärjestelylle, vaan edellytyksenä on rikollisesta toiminnasta johtuva velkaantuminen, kuten vahingonkorvaus. Estettä ei kuitenkaan ole, jos velallinen on itsenäisesti suorittanut kokonaan tai suurimman osan rikollisen toiminnan myötä aiheutuneesta velasta. (HE 180/1996 vp, 30.) Estoperusteeksi ei myöskään lueta toisen henkilön aiheuttamasta rikoksesta johtuvaa velallisen maksukyvyttömyyttä (KKO 2016:75). Estoperustetta harkittaessa otetaan huomioon myös esimerkiksi

rikoksen laatu; toisen henkeen kohdistuneita rikoksia voidaan pitää niin moitittavina, ettei velkajärjestelyä vahingonkorvausten maksamiseksi voida pitää vahingonkärsineen henkilön asemaan nähden perusteltuna (Uitto 2010, 50).

Velka ei ole saanut syntyä velallisen *tietoisesta keinottelusta* tai *vastuuttomuudesta*. Tietoisella keinottelulla tarkoitetaan tahallista oman varallisuuden heikentämistä, velkaantumista velkajärjestely mielessä, väärän ja harhaanjohtavan kuvan antamista taloudellisesta tilanteesta, sekä tulojen ja varojen salaamista. Vastuuttomuus puolestaan tarkoittaa varojen kevytmielistä tuhlaamista. (VJL 10 § 3–8 k.) Velkajärjestelyn aloittaminen voidaan kieltää myös perustellusta syystä olettaa, ettei velallinen noudata maksuohjelmaa (VJL 10 § 10 k). Perusteltuja syitä olettaa henkilön velkajärjestelyn maksuohjelman laiminlyönti ovat muun muassa aikaisemmat ulosottomiehen kanssa sovitut maksuohjelmat, joita velallinen on laiminlyönyt. Maksuohjelmien tarkoituksena on henkilön maksukyvyn palauttaminen, eivätkä laiminlyönnit osoita riittävää luottamusta henkilöä kohtaan velkajärjestelyjen aloittamiseksi. (Uitto 2010, 82–84.)

Vuonna 2014 estoperusteisiin lisättiin vielä yksityishenkilöiden välisen velan järjestelemisen kohtuuttomuus (VJL 10 § 11 k). Estoperusteen lähtökohtaisena tarkoituksena on suojata yksityishenkilönä olevaa velkojaa ottamalla VJL:n sovellettavuuden piiriin myös harvinaiset tapaukset, missä esimerkiksi asunnon myyjä on joutunut mittavan tuomion perusteella palautus- tai korvausvastuuteen. Kohdan soveltamisessa tulee arvioida sekä velkojan että velallisen kannalta, onko myyjän velkajärjestelyyn hakeutuminen kohtuullista. Huomioitavaa kohtuullisuusarvioinnissa on myös velallisen toiminnan moitittavuus niissä tilanteissa, missä palautus- tai korvausvastuu on syntynyt. (HE 83/2014 vp, 55; Koulou, Lindfors & Niemi 2017, 866–867.)

2.2 Velkajärjestelyn hakeminen

Ennen velkajärjestelyn hakemista tulee velallisen hakea sovintoratkaisua velkojien kanssa (VJL 11.1 §). Velkajärjestely voidaan myöntää velalliselle ilman sovintomahdollisuuksien selvittämistä, mikäli velallisella on monia velkojia, velkoja ei ole vastannut velallisen sovintoehdotukseen tai sovintoyritystä voidaan pitää

selvästi tarpeettomana. VJL:issa ei säädetä, millä tavalla sovittelu tulee suorittaa tai minkälainen selvitys sovitteluista on esitettävä. Riittävänä selvityksenä voidaan pitää velallisen selontekoa yhteydenpidosta velkoihin. (HE 183/1992 vp, 49-50.) Velallista ei edellytetä osoittamaan kirjallista todistusta sovintoneuvotteluista, mutta velkojan kirjallinen todistus sovintoratkaisusta kieltäytymisestä on kuitenkin kannattavaa liittää velkajärjestelyhakemukseen (Koskelo & Lehtimäki 1997, 106–197).

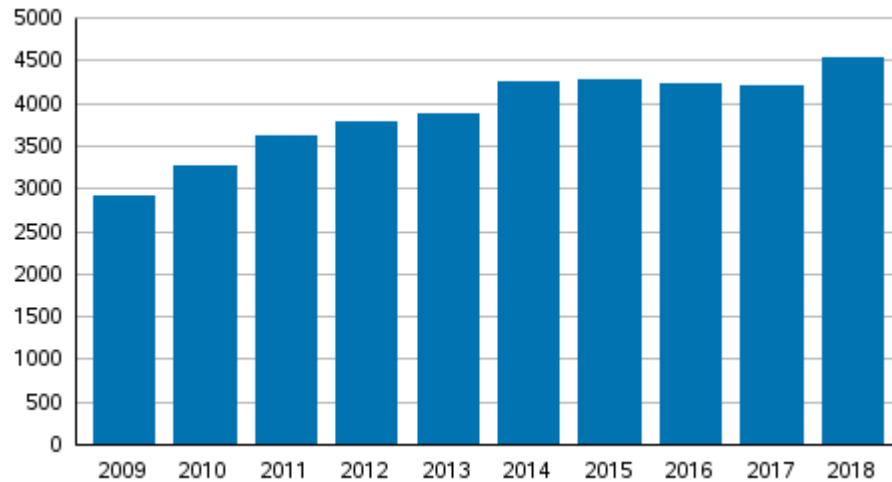
Velallisen tulee esittää selvitys velan ottamisen syistä ja hänen maksukyvyttömyyteensä vaikuttaneista seikoista. Hänen tulee myös esittää selvitys tuloista ja varoista, joilla velallisen velat oli tarkoitus maksaa. (VJL 11 a §.) Velkajärjestelyn piiriin luetaan kaikki sellaiset velallisen velat, jotka ovat olleet olemassa ennen velkajärjestelyn alkamista (VJL 3 § 3 k). Velkatilanteen selvittämiseksi velallinen voi pyytää velkojaa esittämään kirjallisesti selvitykset saatavan perusteista, eräpäivä, velan pääomasta, annetuista vakuuksista sekä velan lopullisen vanhentumisen peruste päivämäärineen. Selvityksen tulee sisältää velkojan yhteystiedot ja mahdolliset tunnisteet, jos velkojalla on useita saatavia. Velallinen voi pyytää selvitykseen myös muita tietoja, jotka ovat tarpeen velkajärjestelyhakemuksen tai maksuohjelmaehdotuksen laatimiseksi. (VJL 11 b §.)

Velkajärjestely tulee vireille velallisen omalla hakemuksella. Velkajärjestelyä voivat hakea myös aviopuolisot, yhteisvastuulliset kanssavelalliset, sekä velallinen yhdessä takaajan kanssa. (VJL 8 §.) Velkajärjestelyä koskeva hakemus laaditaan vahvistetun kaavan mukaisesti ja toimitetaan yleisen tuomioistuimen kansliaan. (VJL 50.1 §.) Kaava on oikeusministeriön vahvistama, ja siitä poikkeavat hakemukset voidaan jättää käsittelemättä. Säännös jättää kaavasta poikkeava hakemus käsittelemättä on harkinnanvarainen, eikä näin ollen estä tutkimasta muulle asiakirjalle laadittua hakemusta, jonka tietosisältö muutoin vastaa velkajärjestelyhakemusta. Varsinainen hakemuslomake on saatavilla käräjäoikeuksista, velkaneuvojilta sekä kuntien kuluttajaneuvojilta. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 108.) Mikäli velkajärjestelyhakemus todetaan virheelliseksi, voi tuomioistuin sen käsittelemättä jättämisen sijaan pyytää hakemuksen täydentämistä. Tuomioistuin on velvollinen kehottamaan velallista esimerkiksi määräajassa toimittamaan käsittelyn kannalta tärkeät, puuttuvat asiakirjat. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 126.)

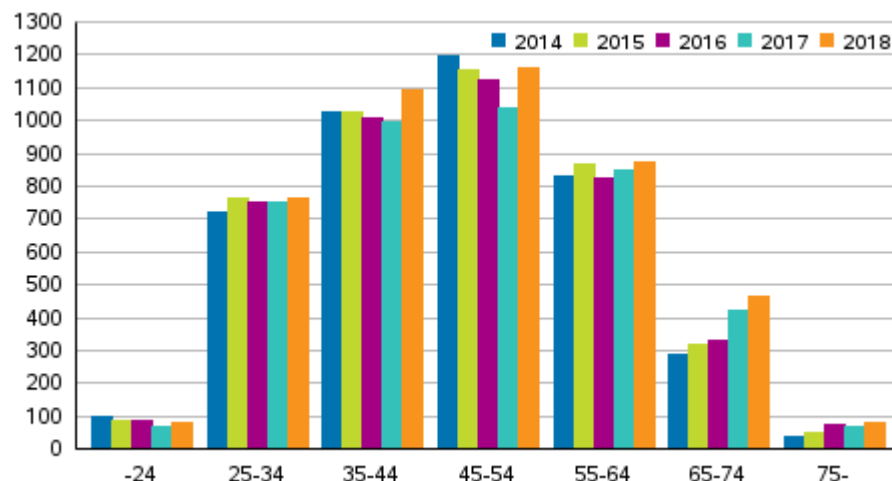
Haettaessa velkajärjestelyä yhdessä tulee ilmetä kunkin velallisen hakemuksessa syyt, miksi velkajärjestelyä haetaan yhdessä (VJL 50.2 §). Yhteistä velkajärjestelyä hakeville on suotuisaa jättää heidän erilliset hakemuksensa tuomioistuimeen yhtä aikaa, sillä tämä helpottaa velka-asian käsittelyä sekä velallisten, velkojien että tuomioistuimen kannalta. Tuomioistuimen harkinnalla voidaan ottaa myös eri aikaan jätetyt velkajärjestelyhakemukset käsiteltäväksi yhdessä. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 109.) Velkajärjestelyä haettaessa tulee hakemuksessa vaadittujen seikkojen lisäksi antaa liitteenä yksityiskohtainen selvitys velallisen tai velallisten taloudellisesta asemasta ja maksukyvyttömyyden aiheuttaneista syistä. Virheellisten tietojen anto on este velkajärjestelyn aloittamiselle, ja voidaan arvioida rikosoikeudellisesti velallisen petoksena. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 875.) Omaisuuden salaaminen on tyypillinen velallisen petoksen tekotapa. Salaamisen kohteena voi olla mikä tahansa varallisuusarvoa omaava omaisuus, niin irtain kuin kiinteä omaisuus. (Frände yms. 2006, 713–714.)

Velkajärjestelyä hakeneiden henkilöiden määrä alkoi tasaantua vuonna 2014 (kuvio 1.). Vuonna 2018 käräjäoikeuksiin jätettiin yksityishenkilön velkajärjestelyyn yhteensä 4533 hakemusta, mikä oli 321 hakemusta enemmän kuin edellisvuonna. Eniten velkajärjestelyhakemuksia jättivät työssäkäyvät henkilöt, joiden osuus kokonaisuudesta oli 43,1 prosenttia. Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat eläkeläiset 25 prosenttia ja työttömät 19,9 prosenttia. Suurimman osan hakemuksista olivat jättäneet yksittäiset henkilöt ilman takaajia, aviopuolisoa tai kanssa-velkojia, eli 94,3 prosenttia. Suurin osa velkajärjestelyyn hakevista henkilöistä ovat iältään 45–54-vuotiaita (Kuvio 2.). Kyseisen ikäryhmän tekemien hakemusten määrä on noussut edellisvuosiin verrattuna 11,5 prosenttia. (Tilastokeskus 1. 2019.) Yksityishenkilöiden velkajärjestelyn hakemusten määrä vuoden 2019 ensimmäisellä kvartaalilla kuitenkin väheni 52,1 prosenttia edellisvuodesta. Tämä kuitenkin selittyy ennemminkin velkajärjestelyjen hakemusten käsittelyn muutoksella kuin velallisten määrän suurella laskulla; siirtyminen uuteen asianhallintajärjestelmään ja organisaatioon hidasti hakemusten käsittelyä. (Tilastokeskus 2. 2019.)

Kuvio 1. Velkajärjestelyyn hakeneet henkilöt yhteensä vuosina 2008-2018 (Tilastokeskus 1. 2019).

Kuvio 2. Velkajärjestelyyn hakeneet henkilöt ikäryhmittäin vuosina 2014-2018 (Tilastokeskus 1. 2019).

Nykyisin uusien hakemusten määrä on kokonaisuudessaan paljon pienempi kuin VJL:n voimaantulon aikoihin, jolloin tuomioistuimet käsittelivät pelkästään vuonna 1993 yli 10000 hakemusta (Mutttilainen & Tala 1998, 3). Suurin osa velkaantumiseen johtaneista veloista ovat lähtöisin asuntolainoista ja kulutusluotoista. Asuntolaina kuluttaa velallisen nettotuloista keskimäärin 31–40%, mutta joillain velallisilla yli puolet tuloista kuluu lainanmaksuun. Kulutusluottojen euromäärä puolestaan tuplaantui vuodesta 2000 vuoteen 2008 mennessä. Vaikka asuntolainojen euromäärä on suurempi kuin kulutusluottojen, on kulutusluotto yksityishenkilöiden yleisin hyödyntämä luottotapa. (Rantala & Tarkkala 2009, 21–23.)

2.3 Velkajärjestelyn käsittely tuomioistuimessa

Velkajärjestelyasiain käsittelyssä noudatetaan oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 8 luvun säädöksiä, ellei VJL:ssa muutoin säädetä. Velkajärjestelystä ja maksuohjelmasta päättää velallisen yleisenä tuomioistuimena toimiva oikeuspaikka, tai velallisten hakiessa yhdessä velkajärjestelyä yhden velallisen yleinen oikeuspaikka. Velkajärjestelyasia voidaan käsitellä istunnossa, kun siinä on vähintään yksi puheenjohtaja. (VJL 49 §.) Hakemusasia tulee käsitellä istunnossa, jos hakemusasia on riitainen (OK 8:3 §). Tuomioistuin voi ennen velkajärjestelyn aloittamista pyytää velkojilta kirjallisen lausunnon velkajärjestelyhakemuksesta tai kuulla velkojia, kanssavelallisia tai takauksen asettanutta henkilöä istunnossa (VJL 52 §). Istunto saattaa olla tarpeen myös velkojan esteväänteen selvittämiseksi, mutta tällöin istunnossa on kysymys vain kyseisen asian selvittämisestä, eikä muista velkajärjestelyyn liittyvistä asioista. (HE 32/2001 vp, 72.)

Hakemusasia ratkaistaan päätöksellä tai tekemällä hakemuksessa tarkoitettu muu toimenpide. Päätöksessä tulee käydä ilmi tuomioistuimen nimi, päätöksen antamisaika ja -paikka, asianosaisten nimet sekä lyhyt selostus asiasta perusteluineen, sovelletut lainkohdat ja lopputulos. Hyväksytyä päätöstä ei tarvitse perustella. (OK 8:10 §). Tuomioistuin tekee ensin velkajärjestelyn aloitusratkaisun, jossa velkajärjestelyn aloittaminen joko hylätään tai hyväksytään. Aloitusratkaisua seuraa maksuohjelmaehdotuksen valmistelu ja laatiminen. Tuomioistuin asettaa määräajan mihin mennessä maksuohjelmaehdotus tulee toimittaa tuomioistuimelle, sekä mihin mennessä velkojien on ilmoitettava kirjallisesti selvittäjälle tai muulle maksuohjelmaehdotuksen laatijalle velkajärjestelyyn kuuluvat velat ja niiden määrät. Velkojien tulee myös antaa lausuma maksuohjelmaehdotuksesta mahdollisine vastaväitteineen sen sisällöstä. Velkajärjestely on mahdollista hylätä myös maksuohjelmaratkaisussa, jos maksuohjelman valmisteluvaiheessa on ilmennyt uusia estoperusteita. (VJL 54 §; Muttilainen & Tala 1998, 14.)

Tuomioistuimen tulee tarpeen mukaan omasta aloitteestaan tai velkojan esittämästä vaatimuksesta hankittava selvitys sellaisista seikoista, jotka voivat aiheuttaa hakemuksen hylkäämisen estoperusteiden takia. Tuomioistuin voi pyytää

ulosottomiestä tekemään velallisesta ulosotto selvityksen tai antamaan muita hakemuksen ratkaisemiseen vaadittavia tietoja. Ulosottomiehelle voidaan määrätä salassapitosäännösten estämättä oikeus saada tieto velallisen varallisuuteen liittyvistä seikoista, kuten tämän pankkitileistä, verotuksesta ja maksuliikkeistä. (VJL 53 §.) Ulosotto selvityksessä ulosottomies laatii pöytäkirjan, mikä sisältää tiedontantovelvollisen vastaukset ulosottomiehen kysymyksiin velallisen taloudesta. Tiedontantovelvollinen voidaan myös velvoittaa laatimaan luettelo velallisen tuloista, varallisuudesta ja veloista. (UK 3.60 §.) Ulosottomies voi hankkia tarvittavat tiedot myös sivulliselta (UK 3.66 §). Ulosotto selvitystä velkajärjestelyasiassa on hyödynnetty ainakin toistaiseksi melko harvoin (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 876).

Hyväksyessään velkajärjestelyn tuomioistuimen tulee ilmoittaa velallisen kotipaikan ja tämän kiinteistön sijaintikunnan ulosottoviranomaiselle velkajärjestelyn alkamisesta, sillä velkajärjestely keskeyttää ulosmittaustoimet. Tuomioistuin myös ilmoittaa velalliselle tämän velvollisuuksista, velkajärjestelyn oikeusvaikutuksista, sekä niiden laiminlyömisestä seurauksista. (VJL 54:3 §.) Tuomioistuimen tulee lähettää velkojille, takaajille, vakuuden asettajille sekä kanssavelallisille viipymättä jäljennös päätöksestä, hakemuksesta sekä maksuohjelmaehdotuksesta (VJL 54:4 §). Velkojan pyytäessä tulee tuomioistuimen lähettää jäljennökset myös hakemuksen liitteistä (VJA 5 §). Velkoja saa usein tiedon velallisen hakevan velkajärjestelyä velallisen tai tämän edustajan ottaessa yhteyttä saadakseen tietoja velkansa saldoista. Velallinen ei kuitenkaan ole automaattisesti velvoitettu kertoamaan tiedustelun syytä, mistä johtuen tieto velkajärjestelyyn hakeutumisesta ei joissain tapauksissa saavu velkojalle ennen tuomioistuimen ilmoitusta. (Muttillainen 1997, 28.)

2.4 Velallisen velvollisuudet

Velallisella on laaja *tiedonanto-* sekä *myötävaikuttamisvelvollisuus*. Velallisen tulee antaa tuomioistuimelle, velkojille, sekä mahdolliselle selvittäjälle kaikki tarpeelliset tiedot velkajärjestelyn kannalta merkityksellisistä seikoista (VJL 6 §). Velallinen sitoutuu toiminnallaan myötävaikuttamaan velkajärjestelyn asianmukaiseen toteutumiseen huolehtimalla maksuohjelman seuraamisesta ja olemalla

velkaantumatta lisää, ellei se ole toimeentulon turvaamiseksi välttämätöntä. Maksuohjelman aikana velallinen sitoutuu käyttämään varallisuuttaan vain välttämättömiin elinkustannuksiin ja mahdolliseen etuoikeutettuun elatusapuvelkaan. (VJL 7 §.) Velallisen käymät neuvottelut velkojien kanssa sovintoratkaisun saamiseksi ovat myös osa velkataakan poistamisen myötävaikuttamista. Sovintoratkaisu on tosin ilmeisen tarpeeton velallisen vähäisen maksukyvyyn, velkojien suuren määrän, tuntemattomien velkojien ja muiden vastaavien syiden valossa. Myötävaikutusvelvollisuus koskee myös itse velkojia, joiden tulee hyvän luotonanto- ja perintätavan mukaisesti pyrkiä sovintoon. (VJL 11 §.) Nämä velvollisuudet koskevat velkajärjestelyn hakemisen ja maksuohjelman vahvistamisen välistä aikaa. Velvollisuuksien laiminlyönti estää velkajärjestelyn aloittamisen ja toteutumisen. Maksuohjelman aikana velvollisuuksien rikkominen johtaa maksuohjelman raukeamiseen. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 864)

Velallista koskeva *ilmoitusvelvollisuus* tarkoittaa, että velallisen tulee maksuohjelman aikana ilmoittaa velkojalle maksukyvyssään tai muissa merkittävässä olosuhteissa tapahtuvat muutokset (Koulu & Lindfors 2010, 155). Tämä on suoraan kytköksissä velallisen *lisäsuoritusvelvollisuuteen*. Velallisen taloudellinen asema saattaa parantua maksuohjelman aikana, jolloin hänen kykynsä suoriutua velasta ja maksuohjelman mukaisista suorituksista paranee. Maksuohjelmasta käy ilmi nämä lisäsuorituksia koskevat toimet. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 914.)

2.5 Velkajärjestelyn oikeusvaikutukset

Velkajärjestelyn alkaessa velallista kohtaan astuvat voimaan velkajärjestelmän oikeusvaikutukset, jotka ovat *maksu-*, *vakuudenasettamis-*, *perintä-*, *ulosmittaus-* ja *täytäntöönpanokielto*. Viivästyskoron kertyminen myös lakkaa. (Uitto 2010, 114.) Oikeusvaikutuksilla pyritään rauhoittamaan velallisen tilanne, kunnes velalliselle on saatu vahvistettua maksuohjelma, tai velkajärjestelyhakemus on hylätty. Oikeusvaikutukset astuvat lakisääteisinä voimaan ilman erillistä tuomioistuimen päätöstä. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä oikeusvaikutuksen pysymään voimassa, kunnes hylkäämispäätös saa lainvoiman. Velallisen pyynnöstä tuomioistuin voi myös antaa väliaikaisen kiellon koskien jotain tiettyä oikeusvaikutusta tai -toimea. Väliaikaisen kiellon määräämiselle tulee olla erityinen tarve,

ja vaatii sekä pyynnön että kiellon yksilöintiä. Tavallisin väliaikainen kiello koskee ulosmitatun asunnon myymistä siinäkin tapauksessa, että huutokaupasta on jo ehditty kuuluttaa. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 879–880.)

Velallinen ei saa maksaa velkajärjestelyn piiriin kuuluvaa velkaansa tai asettaa siitä vakuutta velkajärjestelyn alettua. Maksukiello ei kuitenkaan koske etuoikeutettua elatusapovelkaa. Velallinen voi myös suorittaa velkajärjestelyn alkamisen jälkeen erääntyviä korko- ja luottokustannuksia. (VJL 12 §.) Maksukiellosta huolimatta vakuusvelkojalla on oikeus saada suorituksia velan ehtojen mukaisesti velkajärjestelyn hakemuksen vireilletulon jälkeen erääntyvistä koroista ja luottokustannuksista (Uitto 2009, 196).

Velalliseen ei saa velkajärjestelyn alettua kohdistaa perintätoimenpiteitä tai maksuviivästyksen seuraamuksia maksukiellon piiriin kuuluvista veloista. Jo aloitetut perintätoimet tulee keskeyttää. Velkoja ei saa irtisanoa tai purkaa velan perusteella olemassa olevia sopimuksia. (VJL 13.1 §.) Tällaisia sopimuksia ovat esimerkiksi vesi- ja sähkösopimus. Velkojalla on velkajärjestelyn alettua oikeus periä velkaa kolmannen henkilön asettaman vakuuden arvosta, irtisanoa tai muutoin eräännyttää lainaa takaajan tai kyseisen vakuuden asettajan osalta ilman velalliseen kohdistettua eräännyttämistoimea (VJL 14 §). Vakuusvelkoja voi tuomioistuimen luvalla ryhtyä perintään, jos vakuutena ollut omaisuus ei kuulu velallisen perusturvaan, velallinen ei tarvitse kyseistä omaisuutta elinkeinotoiminnassa, tai jos velallinen on laiminlyönyt vakuuttamisvelvollisuuksiaan merkittävästi (VJL 15 §). Velkoja saa perintäkiellosta huolimatta jatkaa vakuutena olevan omaisuuden hallintaa. Esimerkiksi autokorjaamo voi pidättää hallussaan korjattavana olleen auton, kunnes korjaamolaskuna oleva velka on suoritettu. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 147.)

Velallisen omaisuuden ulosmittaaminen velkajärjestelyn piiriin kuuluvasta velasta on kielletty. Ulosmittauskiello ei yleensä koske velallisen rahaa tai rahasaatavia. Jo aloitetut ulosmittaustoimenpiteet tulee keskeyttää, jolloin ulosottomiehen tulee säilyttää haltuunotettu omaisuus. Ulosmitattua omaisuutta ei saa realisoida, ellei myynnistä ole jo ehditty kuuluttaa ennen velkajärjestelyn alkamista. Ulosottomiehen tulee säilyttää myynnistä saadut rahavarat maksuohjelman vahvistamiseen

saakka. (VJL 17.1 §.) Jos velallisen omaisuuden myynnistä on ehditty kuuluttaa ennen velkajärjestelyn alkamista, tuomioistuin voi määrätä ulosmittauksen täytäntöönpanon keskeytettäväksi ja myynnin peruutettavaksi, jos omaisuus kuuluu velallisen perusturvaan tai on välttämätön elinkeinotoiminnassa. Myynti voidaan peruuttaa myös, jos on ilmeistä, ettei omaisuutta tulla käyttämään velkojen suorittamiseen. (VJL 17.2 §.) Mikäli myyntiä ei keskeytetä, myydään ulosmitatusta omaisuudesta ulosmittausjärjestyksen mukaisesti ensin muu irtain omaisuus, jonka jälkeen kiinteä omaisuus (UK 4.24 §). Velallinen voi myötävaikuttamisvelvollisuudestaan myydä sellaista omaisuutta, joka ei sisälly perusturvaan. Näistä varoista voidaan maksaa realisointikustannukset ja vakuusvelkoja. Mikäli realisoinnista jää näiden suoritusten jälkeen varoja, tulee velallisen säilyttää ne tai maksaa niillä sellaisia tavallisia velkoja, joihin maksukielto ei vaikuta. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 142–143.)

Täytäntöönpanokielto estää velallisen häätämisen tämän hallinnassa olevasta huoneistosta, jos häädön perusteena on vuokran tai muun huoneistoon liittyvän vastikkeen suorittamatta jättäminen ennen velkajärjestelyn alkamista. Huoneiston tulee olla velallisen asunto tai käytössä velallisen elinkeinotoiminnassa. Kielto koskee myös osakehuoneiston ottamista asunto-osakeyhtiön hallintaan. (VJL 18 §.) Ilman kieltoa asunto-osakeyhtiö voisi ottaa yhtiökokouksen päätöksellä asunnon hallintaansa enintään kolmen vuoden ajaksi, jos velallinen osakkeenomistaja on jättänyt yhtiövastikkeet tai muut vaaditut kulut suorittamatta (asunto-osakeyhtiölaki 1599/2009 8.2 §). Täytäntöönpanokiellon tarkoituksena on turvata velallisen asumisen antama perusturva. Kohtuullisen turvan säilyttäminen antaa velalliselle paremmat mahdollisuudet ansiotulojen hankkimiselle ja talouden parantamiselle. Asunnon säilyttäminen velallisen hallinnassa siis puoltaa velallisen motivaatiota korjata maksukyvyttömyys. (HE 183 vp, 28.) Velallinen voi kuitenkin itse irtisanoa vuokrasopimuksen joutumatta suorittamaan irtisanomisajan vuokraa tai muuta vuokrasopimuksen ennaikaisesta purkautumisesta johtuvaa korvausta vuokranantajalla. Säännöksellä on pyritty mahdollistamaan velallisen pyrkimys alentaa asumisesta johtuvia kustannuksia. (Uitto 2010, 134–135.) nämä lisäsuorituksia koskevat toimet. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 914.)

2.6 Velkajärjestelyn seuraukset

Velkajärjestelystä tehdään ilmoitus velkajärjestelyrekisteriin, josta säädetään laissa velkajärjestelyrekisteristä (368/2017). Ilmoitus rekisteriin tulee tehdä viivytyksettä. Merkinnät velkajärjestelyn aloittamisesta, väliaikaisesta kiellosta ja lakkaamisesta tehdään samana päivänä, kuin päätös asiasta on annettu. (VRL 6 §.) Tuomioistuimen on merkittävä velkajärjestelyrekisteriin velallisen henkilötiedot, käsittelevä tuomioistuin, hakemuksen tekijä yhteystietoineen, sekä hakemuksen käsittelyn tiedot, kuten hakemuksen vireilletulopäivä, sen hyväksyminen tai hylkääminen, velkajärjestelyn alkaminen ja maksuohjelman sisältö. (VRL 4 §.) Rekisteristä poistetaan kaikki tiedot velallisen maksuohjelman kestoajan päättyessä, kun velkajärjestelyasian käsittely on päättynyt muusta kuin hakemuksen hylkäämisen takia ja kun on kulunut kaksi vuotta hakemuksen hylkäämisestä tai maksuohjelman raukeamismääräyksestä (VRL 5 §). Velkarekisteristä poistetut tiedot arkistoidaan oikeusrekisterikeskukseen kymmenen vuoden ajaksi. Rekisteristä poistetut tiedot on pidettävä salassa. Tietoja voidaan kuitenkin antaa tuomioistuimelle velkajärjestelyn edellytysten selvittämiseksi. (VRL 7 §.)

Velkajärjestelyrekisterissä olevia merkintöjä voidaan luovuttaa tuomioistuimille velkajärjestelyyn liittyviä asioita varten, sekä muulle viranomaiselle täytäntöönpano- ja ulosottotehtäviä varten. Tietoja voidaan luovuttaa myös luottotietorekisterin pitämistä varten luottotietotoiminnan harjoittajalle. (VRL 8 §.) Velkajärjestelyrekisterin tiedot ovat lähtökohtaisesti julkisia. Tietojen julkaisemisen yleisessä tietoverkossa tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltavaan hyötyyn. (HE 12/2017 vp, 23.) Luottotietorekisteriin talletettuja tietoja henkilön luottotiedoista voidaan luovuttaa edelleen, esimerkiksi luoton myöntäjälle. Luottotietorekisteriin merkityt tiedot poistetaan, kun vastaavat tiedot on poistettu alkuperäisen, lähteenä toimineen rekisterin tietokannasta. (Uitto 2010, 300.) Mikäli luottotietorekisteriin merkitty velallinen saa uuden häiriöilmoituksen ennen kuin aikaisempi ilmoitus on poistettu, voidaan vanhempi merkintä säilyttää rekisterissä neljä vuotta (Rissanen 2009, 20).

Velkajärjestelyn aikana velallisen talous tasaantuu, näin vähentäen riskiä taloudellisesta heittelystä, sillä velallisella on ennakkoon tiedossaan tarkat maksupäivät sekä tehtävien suoritusten määrät per maksuohjelman määrittämä aikaväli (Tala, Laine, Lehtimäki & Sunila 1995, 41). Velallinen vapautuu velkajärjestelyn piiriin sisältyvistä veloista, kun maksuohjelman kestoaika on kulunut loppuun ja velallinen on suorittanut maksuohjelman mukaiset maksusuoritteet velkojille. Velallinen saa anteeksi ne velkajärjestelyn piiriin kuuluvat velat, joille ei maksuohjelman mukaisesti ollut laadittu maksusuorituksia. (Uitto 2010, 19.) Tuloja velkajärjestelyn aikana saavat velalliset maksavat keskimäärin kahdeksan prosenttia velkojen yhteismäärästä. Ilman tuloja olevat, omaisuuttaan realisoivat velalliset puolestaan keskimäärin yhden prosentin veloistaan. (Mutttilainen 2007, 17.) Velkajärjestelyn tavoitteena on auttaa kaikki siihen hakeutuvat velalliset irti heikosta taloustilanteesta. Rehabilitaatio onnistuu keskimäärin puolella velkajärjestelyyn hakeneilla. Heikko selviytyminen maksuohjelman suorittamisesta johtuu enimmäkseen velalliseen nähden ulkopuolisista syistä, kuten työpaikasta. Velkajärjestelyn on toisaalta huomattu estävän ylivelkaantuneiden syrjäytymistä. (Koulu & Lindfors 2010, 153–154.)

3 Yksityishenkilön velkajärjestelyn keinot

Velallisen talouden korjaamiseksi laaditaan tämän maksukykyä vastaava maksuohjelma (VJL 23.1 §). Velkajärjestely voi puuttua olemassa olevien sopimusten ehtoihin alentaen velallisen maksuvelvollisuutta velan maksuaikataulua muuttamalla, määräämällä maksusuoritukset kohdistumaan ensisijaisesti velan pääomaan, alentamalla luottokustannuksia tai velan määrää, sekä poistamalla velan maksuvelvollisuus kokonaan. Velkaan sovelletaan aina velkojan kannalta lievintä keinoa. (VJL 25 §.) Velkojen keskinäisestä etusijaisuudesta säädetään maksusaantijärjestystä koskevassa laissa (1578/1992). Mikäli velallisen varat eivät ole riittävät kaikkien velkasaatavien kattamiseen, on velkojilla yhtäläinen oikeus velan maksuun velallisen varoista saataviensa mukaisessa suhteessa (MSL 2 §). Tästä poikkeuksena lapselle maksettava elatusapu, joka on etuoikeutettu muihin

velkasaataviin (MSL 4.1 §). Etuoikeus koskee myös lapselle maksettavaa vahingonkorvausta, mutta ei kunnan elatustuen takaisinperintää. Etuoikeutettuihin elatusapuihin kuuluvat vuoden kuluessa ennen velkajärjestelyn alkamista erääntyneet saatavat. (Niemi-Kiesiläinen 1995, 258.)

Sovellettava keino riippuu velan luonteesta. Velallisella voi olla vakuusvelkaa, tavallista velkaa tai näiden yhdistelmä. Vakuusvelkoihin voidaan soveltaa vain aikataulun muuttamista, pääoman ensisijaistamista sekä luottokustannusten alen- tamista (VJL 26.1 §). *Vakuusvelalla* tarkoitetaan sellaista velkajärjestelyn piiriin kuuluvaa velkaa, jonka vakuutena on jokin velallisen hallussa oleva esine tai omaisuus (VJL 3 § 5 k). Tällaisen velan velkojaa kutsutaan *vakuusvelkojaksi* (VJL 3 § 6 k). Perusturvaan kuuluvan omaisuuden ollessa velan vakuutena, tulee vel- lallisen maksuvarasta osoittaa tällaisen velan suoritukseen varattu osuus eli *va- kuusvelkaosuus*. Vakuusvelkaosuuden tulee olla niin suuri, että vakuusvelasta tulee kohtuullisessa ajassa maksetuksi vähintään sen nykyarvo. (VJL 29.1 §.) Velkajärjestelyssä ei ole säädetty vakuusvelkojien keskinäisestä asemasta toi- siinsa nähden. Vakuusvelkojia tuleekin kohdella tasapuolisesti, ja käytettävien velkajärjestelykeinojen tulee vaikuttaa jokaiseen vakuusvelkojaan yhtäläisellä in- tensiteetillä. Tasapuolisena kohteluna ei pidetä kaikkien ehtojen yhdenmukaista- mista, sillä vakuusvelkojen alkuperäiset ehdot saattavat poiketa toisistaan run- saasti. Ehtojen yhdenmukaistamisen vaikutukset eivät näin olisi kaikille vakuus- velkojille tasapuoliset. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 232.)

KKO 1994:141

Aviopuolisoiden A ja B hakiessa velkajärjestelyä oli ehdotettu aviopuolisoi- den yhdessä maksavan perusturvaan kuuluvan auton osamaksusopimuk- sesta johtuvat velat. Osamaksusopimus oli A:n nimissä. Autoa käytti kui- tenkin B hankalien työmatkojen vuoksi.

Aviopuolisot esittivät olevansa yhteisvastuussa sopimuksesta avioliittolain 52.2 §:n mukaisesti, sillä auto oli välttämätön perheen elatukselle. Velkojan mukaan A:n maksuohjelmaehdotuksesta ei selvinnyt auton kuuluvan velal- lisen perusturvaan tai olevan välttämätön työmatkojen taittamiseksi.

VJL 15 §:n mukaan tuomioistuin voi vakuusvelkojan vaatimuksesta myön- tää oikeuden takaisinottoon, mikäli on ilmeistä, ettei velallinen kykene mak- samaan velkojalle VJL 29 §:n mukaista vakuusvelkaosuutta. Korkein oi- keus katsoi, ettei osamaksuvelka ole auton käyttötarkoituksesta huolimatta sellaista velkaa, jota avioliittolain 52.2 §:lla tarkoitetaan.

B on kuitenkin ollut osallisena velan lyhentämiseen. Korkein oikeus katsoi näin, että aviopuolisot kykenevät suoriutumaan maksuohjelmista ilmenevään vakuusvelkaosuudesta. Velkojalla ei ollut auton takaisinotto-oikeutta.

Tavallisella velalla puolestaan tarkoitetaan velkajärjestelyssä kaikkea muuta kuin vakuusvelkaa (VJL 3 § 7 k). Tavalliseen velkaan kuuluvat esimerkiksi erilaiset kulutusluotot ja yksityisvelkojen takaukset. Myös osa vakuusveloista on mahdollista muuntaa velkajärjestelyssä tavalliseksi velaksi, näiden ollen vakuusvelan ne osat, joita vakuuden arvo ei kata. Tavalliseen velkaan on mahdollista soveltaa laajemmin velkajärjestelyn keinoja kuin vakuusvelkoihin, käytännössä kaikkia. Pääasiassa hyödynnetään maksuaikataulun muuttamista ja maksusuoritusten pääomaistamista, viimeisenä hyödynnettävänä keinona ollen maksuvelvollisuuden poistaminen kokonaan. (Mutttilainen & Tala 1998, 35–36; Tala, Muttilainen & Vasara 1993, 25) Velallisen maksukyky ratkaisee mitä velkajärjestelyn keinoa sovelletaan tavallisten velkojen kanssa. Ratkaisevaa on myös säilyttääkö velallinen omistusasuntonsa velkajärjestelystä huolimatta. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 243–244.) Mikäli velallisella on vain tavallista velkaa, määrätään maksuohjelmassa pääsääntöisesti kullekin velkojalle laskettu yhtenäinen osuus saatavan suuruuden mukaan (Niemi-Kiesiläinen 1995, 259).

3.1 Maksuaikataulun muuttaminen

Maksuaikataulun muuttamista voidaan soveltaa itse velan määrän, eli pääoman, maksamisen lisäksi myös velan luottokustannusten, korkojen sekä muiden viivästyksestä johtuvien erien aikataulun muuttamiseen. Aikataulua voidaan pidentää maksuohjelman mukaisesti maksimissaan kolme vuotta, jos velallisella on vain vakuudettomia velkoja. Aikataulua on myös mahdollista lyhentää, mutta tämä yleensä edellyttää useamman keinon yhtäaikaista hyödyntämistä. Velan korko voidaan esimerkiksi samanaikaisesti alentaa ja määrätä maksettavaksi lyhyemmässä aikataulussa. Alennettu velka voidaan myös määrätä maksettavaksi kertasuorituksena. (HE 183/1992 vp, 62; Uitto 2010, 166–167.) Maksuaikataulun muuttaminen on velkojan kannalta usein lievin keino velkajärjestelyssä (Koskelo & Lehtimäki 1997, 233).

Vakuusvelan maksuaikataulua voidaan muuttaa, kunhan muutos ei pidennä alkuperäistä luottoaikaa olennaisesti ilman erityistä syytä (VJL 29.1 §). Maksuaikataulun pidentämiselle tulee olla erityisen painavat syyt otettaessa huomioon velkojan olosuhteet, taloudellinen asema ja saatavien määrä. Velkojan ollessa yksityisvelkoja, eli esimerkiksi vuokranantaja, vahingonkorvausvelkoja tai yksityishenkilö, on tämän mahdollista vaatia maksuohjelma jatkumaan vielä enintään kahdeksi vuotta sen jälkeen, kun maksuohjelma on tavallisten velkojen osalta päättynyt. Velallisen säilyttäessä omistusasuntonsa, voidaan maksuajan pidentämisen ajankohta määrätä myöhemmäksi kuin milloin maksuohjelma on päättynyt tavallisten velkojen osalta. Velallisen maksuvaran jakamisesta eri yksityisvelkojen kesken ei ole olemassa erillisiä säädöksiä. Useamman yksityisvelkojan vaatiessa maksuaikataulun jatkamista, jaetaan saatavat velkojen kesken niin, että taloudellisesti heikoimmassa tilanteessa oleva velkoja saa suurimman osuuden. (VJL 31 a §; HE 180/1996 vp, 42; Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999, 69–71.)

Asuntonsa säilyttäneillä vakuusvelallisilla joka neljänneksellä velkoja on järjestely yksinomaan maksuaikataulua muuttamalla (Muttalainen & Tala 1998, 35). Velallisen omistama kiinteistö voi olla samanaikaisesti sekä perusturvan mukainen asunto, että yritystoiminnassa hyödynnettävää elinkeino-omaisuutta, kuten esimerkiksi maatila. Kiinteistön pääasiallinen käyttötarkoitus ei yksistään ratkaise onko se velkajärjestelyssä realisoitavaa omaisuutta vai ei. Joissain tapauksissa on mahdollista erottaa asunto muusta kiinteistöstä, esimerkiksi lohkomalla. Tällöin lohkottu osa kiinteistöä on hyödynnettävissä velkajärjestelyssä. (Jokela, Kartio & Ojanen 2010, 657.) Velallisella ollessa vakuusvelan lisäksi myös tavallista velkaa, on tämän kyettävä maksamaan asunnon säilyttääkseen erityisen laskukaavan mukainen *vähimmäiskertymä* tavallisesta velasta (Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999, 65).

Vähimmäiskertymä lasketaan kahdella tavalla riippuen ylittääkö velallisen vakuutena olevan asunnon arvo kyseiset vakuusvelat vai ei. Asunnon arvon ollessa vähemmän kuin vakuusvelan määrä, on kyseessä alivakuus. Tällöin velallisen on kyettävä suorittamaan tavallisia velkoja vähintään samalla määrällä, kuin mitä maksettaisiin asunnon myymisen jälkeen vuokra- tai muita asumiskustannuksia maksuohjelman keston ajalta, maksuohjelman ollessa viiden vuoden mittainen.

Asunnon arvon ylittäessä vakuusvelan määrä, lasketaan vähimmäiskertymä aikaisemman tavan mukaisesti, ottaen tähän lisäksi huomioon asumissuojaosuus. Asumissuojaosuus käsittää sellaisen pääoman, jonka turvin velallisen perheen asuminen on turvattu edullisimman vaihtoehdon mukaan. (VJL 32 §; Koulou & Niemi-Kiesiläinen 1999, 65–67.) Velkojien tulee kiinnittää huomiota asunnon arvon määrään, sillä arvon vähättely on monesti velallisen eduksi. Maksuohjelmaehdotuksessa olevaan ilmoitettuun asunnon arvoon on mahdollista vaikuttaa lähinnä kiinteistövälittäjältä hankitulla maksullisella arviokirjalla. Arviokirjaa hankittaessa tulee huomioida kiinteistönvälittäjän estyneisyys, mikäli tämä ja velallinen ovat tuttuja toisilleen. (Muttalainen 1997, 44.)

3.2 Pääomaistaminen ja luottokustannukset

Velallisen maksusuoritukset voidaan velkajärjestelyn aikana määrätä ensisijaisesti luettaviksi velan pääomasta, jonka jälkeen ne käytetään luottokustannusten lyhentämiseen. Tämä poikkeaa kauppakaaren (3/1734) 9:5 §:n säädöksestä, jonka mukaan korko tulee suorittaa ennen varsinaisen velan lyhentämistä. Luottokustannusten lykkääminen voi samalla lyhentää itse velan luottoaikaa ja alentaa korkomenoja. Lykätyt luottokustannukset suoritetaan velkojalle heti velan pääoman jälkeen. (HE 183/1992 vp, 62.) Pääomaistamisen ensisijaisena tarkoituksena on maksuohjelman keston lyhentäminen. Maksuohjelman kestoa laskettaessa on mahdollista hyödyntää arviota miten kauan velallisella kestäisi pelkän velan pääoman maksamisessa; velallinen on usein ennen maksuohjelman alkamista tehnyt oma-aloitteisesti uhrauksia ja realisoinut omaisuuttaan velkojensa lyhentämiseksi, joten pääoman kokonaissuoritusta voidaan pitää maksuohjelman mittapuuna. Mikäli velallisen on mahdollista kattaa koko pääoma, käytetään sen ylijäämä korkojen ja luottokustannusten maksamiseen. Velkojien kannalta ei varsinaisesti ole merkitystä hyödynnetäänkö keinona pääomaistamista vai luottokustannusten alentamista. (Niemi-Kiesiläinen 1995, 260–261.)

Valtion myöntämien asuntolainojen ja muiden lainojen korkojen ehdot koron pääomaistamisesta voidaan syrjäyttää velkajärjestelyssä. Laina voidaan tällöin käsitellä velkajärjestelyn alkaessa samoin tavoin kuin sellaista velkaa, johon ei sisälly

erillisiä ehtoja koron pääomaistamisesta. Velkojalla on oikeus vaatia velallista suorittamaan korko huomioimatta pääomittamista koskeva ehto, jos velkajärjestely raukeaa. (VJL 27 §.) Muita korkoja alentaessa otetaan huomioon alkuperäiset korkoehdot, velallisen ja velkojan tekemät korkojärjestelyt, sekä mahdollisen irtisanomisen aikana voimassa olleet korkoehdot. Koron alentamiselle ei ole oikeuskäytännössä yhtenevää linjaa, vaan se perustuu oikeuden tapauskohtaiseen harkintaan. (Uitto 2010, 174–175.) Joissain tapauksissa on mahdollista muuntaa yksi tai yhdistää useampi korkeakorkoinen luotto yhdeksi matalakorkoiseksi luotoksi, jolloin luotto-, pankki- ja perintäkustannukset alenevat (Niemi-Kiesiläinen 1995, 262). Joissain kunnissa on mahdollista hakea *sosiaalista luottoa*, jolla yhdistää velkoja. Sosiaalisen luoton ehtona velallisen tulee olla maksukykyinen ja kyseisen kunnan asukas, josta luottoa haetaan. Sosiaalisen luoton suuruus vaihtelee kunnittain, ollen muutamasta sadasta eurosta 10 000 euroon. (Takuusäätiö 2. 2019.)

3.3 Pääoman alentaminen ja maksuvelvollisuuden poistaminen

Jäljellä olevan velan alentaminen on usein tarpeen lievempien velkajärjestelyn keinojen lisäksi tasapainottamaan velallisen taloudellinen tilanne. Velkaa alennettaessa suoritetaan ensin etuoikeutetut velkasaatavat, kuten elatusapuvelka, sekä elin- ja asumiskustannuksiin liittyvät velat. Näiden jälkeen suoritetaan tavalliset velat. Mikäli velallisella on useampi velkoja, lyhennetään kaikkien velkojen velkoja yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti samassa suhteessa yhtä paljon. (HE 183/1992 vp, 63; Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 903.) Tavallisen velan määrää voidaan alentaa vain, jos velallisen maksuvara ja omaisuuden realisointi eivät kerrytä riittävästi varoja velkasuoritusten pääomamäärille (Koskelo & Lehtimäki 1997, 244).

Maksuvelvollisuus voidaan poistaa kokonaan vain, jos velkajärjestelyä ei muutoin voitaisi toteuttaa (VJL 25.2). Tällaisia syitä ovat, jos maksuvaraa ei jää lainkaan tai realisoitavaa omaisuutta ei ole (Koskelo & Lehtimäki 1997, 244). Hyvän työllistymistilanteen vallitessa maksuvelvollisuuden poistaminen kokonaan on poikkeuksellinen toimenpide, mutta esimerkiksi massatyöttömyyden vallitessa peruspäivärahalla elävien työttömien velallisten kohdalla on mahdollisesti syytä harkita

kyseisen keinon hyödyntämistä (Niemi-Kiesiläinen 1995, 263). Maksuvelvollisuuden poistuessa, täysin maksukyvyttömälle velalliselle vahvistetaan viideksi vuodeksi niin sanottu *nollamaksuohjelma*. Nollamaksuohjelmaa voidaan muuttaa sen alettua velallisen maksukyvyn parantuessa, jolloin velallinen saattaa joutua maksamaan velkojille lisäsuorituksia (Uitto 2010, 168). Nollamaksuohjelmassa velalliselle ei ole lainkaan maksuvelvollisuutta (Takuusäätiö 1. 2019).

4 Maksuohjelma

Velkajärjestelyssä velalliselle laaditaan maksuohjelma, mikä määrittää yksityiskohtaisesti velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen suoritusten määrän ja ajankohdan. Maksuohjelma sisältää myös määräyksiä koskien velallisen varallisuutta ja omaisuutta. Maksuohjelman laatimisen lähtökohtana on kaiken perusturvaan kuulumattoman omaisuuden hyödyntäminen ja välttämättömien elinkustannusten ylittävien tulojen käyttäminen velkojen suorittamiseen. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 887.) Laadittu suunnitelma velkojen suorittamiseksi on pääsääntöisesti pysyvä ja maksuvelvollisuuden säilyttävä. Maksuohjelmaa on kuitenkin mahdollista muuttaa maksuohjelman keston aikana tuomioistuimen päätöksellä. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 403.) Maksuohjelma voi myös raueta.

Velkajärjestelyn piiriin kuuluva velka saattaa vanheta maksuohjelman aikana. Velka voi vanhentua ulosottoperusteen nojalla, mikäli saatavan ulosottoperusteen määräaika kuluu umpeen (UK 2:27 §). Velkaa voi myös kohdata lopullinen vanhentuminen; luonnollisen henkilön sopimukseen perustuva rahavelka vanhenee viimeistään 20 vuotta velan erääntymisestä, ja 20 vuotta erääntymisestä velkojan ollessa luonnollinen henkilö (LVV 13 §). Velan vanhetessa lakkaa velallisen velvollisuus suorittaa kyseinen velka velkojille (LVV 14 §). Tällöin velalle määrätty osuus maksuvarasta ja varoista osoitetaan muille velkojille vanhentumisen jälkeisen kalenterikuukauden alusta alkaen (VJL 31.5 §). Maksuohjelmassa huomioon otetut saatavat vanhentuvat erikseen kunkin maksuerän osalta. Maksuohjelman rautessa katsotaan velan vanhentumisajan katkenneen, kun raukeamisesta annettu päätös on tullut lainvoimaiseksi. (LVV 17.2 §.)

KKO 2012:78

Velalliselle oli vahvistettu viiden vuoden maksuohjelma ilman maksuvelvollisuutta eli ns. nollamaksuohjelma. Maksuohjelman päätyttyä velkojat vaativat lisäsuoritusten ja maksuvelvollisuuden vahvistamista velallisen saamasta perinnöstä. Velallinen vastusti tätä vedoten lisämaksusaatavien vanhentuneen maksuohjelman aikana.

Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, ettei lisäsuoritusten vanhentumiseen oteta kantaa VJL:ssa. Lisäsuoritusvelvollisuus ei voi alkaa ennen VJL 35 a §:n mukaisesti säädettyjä ajankohtia. Tämän lisäksi lisäsuoritusvelvollisuus vaatii täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun, minkä jälkeen velkojien on mahdollista periä saataviaan. Näiden takia ei saamisoikeuden voida katsoa vanhentuvan maksuohjelman vahvistamisesta.

Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, ettei velkojien oikeus lisäsuoritussaataviin ole vanhentunut, sillä velkojien hakemia lisäsuorituksia on haettu määräajassa. Alempien oikeuksien ratkaisuja ei muilta osin ollut riitautettu, joten hovioikeuden päätöstä ei muuteta. Velalliselle vahvistettiin lisäsuoritusvelvollisuus.

Maksuohjelman keston päätyttyä velallisen maksuvelvollisuus säilyy siltä osin kuin sitä ei ole täytetty (VJL 40.1 §). Velallisella säilyy näin ollen velvollisuus suorittaa maksuohjelman päätyttyä sen aikana suorittamatta jääneet velat. Velallinen vapautuu maksuohjelmaan sitoutumalla niistä veloista, joita hänen ei ohjelman mukaan tule suorittaa. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 392–393.)

4.1 Maksuohjelman laatiminen

Ehdotuksen maksuohjelmasta voi laatia velallinen itse tai tuomioistuimen määräämä selvittäjä (VJL 23.3 §). Selvittäjä voidaan määrätä, jos se on velallisen taloudellisen aseman selvittämiseksi, omaisuuden realisoinnin tai muutoin velkajärjestelyn toteutumisen kannalta tarpeen (VJL 64 §). Selvittäjällä on asemaltaan riippumaton velalliseen ja velkoihin nähden. Tämä itsenäinen asema mahdollistaa maksuohjelmaehdotuksen laatimisen asiantuntevasti ja tasapuolisesti. Selvittäjälle voidaan antaa myös tehtäväksi huolehtia maksuohjelmassa vahvistetusta realisoinnista ja muista toimenpiteistä. (HE 183/1992 vp, 32–33.) Selvittäjän käyttö maksuohjelmaehdotuksen laadinnassa on melko yleistä. Noin kolmessa tapauksessa neljästä ehdotuksen laatii selvittäjänä toimiva lakimies (Muttalainen & Tala 1998, 14.) Selvittäjän käytöllä on useita etuja, kuten velallisen aseman helpottuminen hankalien velkaselvitysten siirtyessä riippumattomalle ulkopuoliselle. Velkojat katsovat selvittäjän olevan useimmiten myönteisenä asiana juuri

ulkopuolisuuden vuoksi. Tuomioistuimet pitävät velkaselvittäjän aseman etuna sitä, ettei tämän lisäksi erillistä tarkistajaa maksuohjelmanehdotukselle välttämättä tarvita, näin vähentäen tuomioistuinten työmäärää. (Tala & Muttilainen 1994, 21.)

Velkojilta pyydetään selvitykset ja lausunnot heidän käsityksistään liittyen maksuohjelmaehdotukseen ja velkajärjestelyn edellytyksiin kirjallisesti tai oikeudenistunnossa (HE 183/1992). Velkojan tulee toimittaa pyydyt selvitykset sillä uhalla, että asia voidaan käsitellä ja ratkaista ilmankin näitä. Velkojan selvitys voi koskea myös tiettyjä velkoja ja niiden määrään liittyviä perusteltuja väitteitä. Velkoja ei voi enää myöhemmässä vaiheessa vaatia maksuohjelman sisällön muuttamista sellaisten seikkojen pohjalta, jotka sisältyvät ensimmäiseen ehdotukseen, vaikka ehdotus laadittaisiin uudelleen. (Uitto 2010, 216–217.)

Maksuohjelmaehdotus tulee toimittaa tuomioistuimelle sen asettamassa määräajassa velkajärjestelyn aloitusratkaisun jälkeen tai liitettynä itse velkajärjestelyhakemukseen (VJL 54.2 § 1 k). Ehdotukseen tulee sisällyttää riittävät tiedot velallisen realisointiin käymättömästä varallisuudesta, varallisuuden realisoinnista saaduista varoista, velallisen varoista ja elinkustannuksista, sekä *maksuvaralaskelma* (VJL 36 §). Maksuvaralaskelman tarkoituksena on selvittää velallisen tulot ja välttämättömät menot, sekä velallisen mahdollisuus suoriutua velkajärjestelyn piirin veloista. Velallisen tuloja arvioitaessa otetaan huomioon kaikki velallisen tulot, ansaintamahdollisuudet ja arvio tulojen mahdollisesta kehityksestä. Näihin sisältyy muun muassa palkka- ja pääomatulot, eläke, sekä työttömyys- ja sosiaalitulot. Lapsilisä ja lapselle maksettava elatusapu eivät sisälly velallisen tuloihin. (OMn A 1 §.) Velallisen tuloista vähennetään välttämättömät elinkustannusmenot. Näitä ovat asumismenot, lapsen päivähoitomenot, 18-vuotta täyttäneen lapsen koulutusmenot, elatusapu, sekä muut toimeentulon kannalta välttämättömät menot. Menot vähennetään velallisen tuloista. (OMn A 2 §.) OMn A ei ota kuitenkaan erikseen kantaa lasten luonapitokustannuksiin, kuten ruokamenoihin (Vaasan HO 26.8.2018 S 15/318). Velallinen on velvollinen ilmoittamaan saamistaan luontaiseduista velkajärjestelyhakemuksessa. Luontaisetuja ei lasketa mukaan velallisen nettotuloihin, mutta ne voidaan joissain tapauksissa ottaa huomioon vähennyksissä. (Uitto 2010, 183.)

Asumiskustannuksiin luetaan vuokra, asunto-osakeyhtiön hoito- ja rajoitusvastike, sekä asumisoikeusasunnon käyttövastike. Huomioon otetaan myös asumisen kannalta välttämättömät menot, kuten sähkö-, vesi- ja lämmityskustannukset, kiinteistövero, sekä tavanomaiset koti- ja kiinteistövakuutusmaksut. Asumiskustannukset huomioidaan sen suuruisina, kuin velallinen niitä maksaa. Jos velallisen maksukustannukset poikkeavat paikkakunnan kohtuullisista asumiskustannuksista, otetaan menoissa huomioon vain nämä kohtuullisina pidettävät kustannukset. (OMn A 3 §.) Välttämättömiä elinkustannuksia ovat velallisen sekä tämän perheen ravinto- ja vaatemenot, tavanomaiset terveydenhoitomenot, sekä henkilökohtaisen että kodin ylläpidon ja puhtauden menot, paikallisliikenteen käyttö, sanomalehtitilaukset, puhelimenkäyttö- ja tv-kustannukset. Mukaan lasketaan myös harrastus- ja virkistystoimintaan liittyvät menot. Välttämättömistä elinkustannuksista velallisen ei tarvitse esittää erillistä selvitystä. (OMn A 4.1 §) Nämä menot otetaan huomioon kuukautta kohden velallisen elinolojen ja -tilanteen mukaisesti tietyn suuruisina, kuten on esitetty kuviossa 1.

Elinolo ja -tilanne	€ / kk
Yksin asuva velallinen	532
Velallinen yksinhuoltaja	532
Avioliitossa tai sen tapaisessa elävä velallinen	448
Yhteistaloudessa toisen täysi-ikäisen kanssa asuva velallinen	448
Kaksi vanhinta velallisen kanssa samassa taloudessa asuva alle 17-vuotiasta lasta	341 (kumpikin)
Kolmanneksi vanhin ja tätä nuoremmat velallisen kanssa samassa taloudessa asuvat lapset	318 (kukin)
Velallisen kanssa samassa taloudessa asuva 17 vuotta täyttänyt lapsi	377

Taulukko 1: Velallisen välttämättömät elinkustannukset kuukautta kohden elinolon ja -tilanteen mukaan (OMn A 4.1 §).

Lapsen täyttäessä 18 vuotta, voidaan tämän koulutuksesta aiheutuvat kulut huomioida välttämättömiin elinkustannuksiin kuuluvana menona siihen asti, kunnes lapsen opiskelu lukiossa on päättynyt. Muusta peruskoulun jälkeen aloitetusta

koulutuksesta huomioidaan enintään kaksi vuotta koulutuskustannuksia mukaan menoihin. (OMn A 5 §.) Koulutuskustannuksista vähennetään lapsen saamat avustukset ja etuudet. Lapsen välttämättömistä menoista vähennetään lapsilisä ja velallisen kanssa asuvalle lapselle maksettava elatusapu tai -tuki. Yksinhuoltajalle maksettavaa lapsilisänkorotusta ei kuitenkaan huomioida. Velallisen kustannuksissa ei oteta huomioon lapsen menoja niistä osin kuin lapsi voi niistä itse vastata omilla tuloillaan tai varallisuudellaan. (OMn A 6 §.)

Maksuohjelmaehdotuksessa tulee käydä ilmi myös velallisen maksukykyä parantavat toimenpiteet, velkojen määrä ja niiden maksuaikataulu, mahdolliset lisäsuoritusvelvoitteet, sekä oikeudenkäyntikuluja ja muita palkkioita koskevat ratkaisut (VJL 36 §). Tavallisten velkojen osalta maksuohjelman kesto on pääsääntöisesti kolme vuotta (VJL 30.2 §). Maksuohjelman sisältö voidaan laatia pidemmäksi kuin kolme vuotta velallisen säilyttäessä omistusasuntonsa, mutta maksuohjelma ei kuitenkaan saa ylittää kymmentä vuotta (VJL 30.3 §). Nollamaksuohjelman kesto on viisi vuotta, ellei velallisen maksuvaran puuttuminen pysyvästi johdu sairaudesta, velallisen iästä tai muusta vastaavasta syystä. Tällöin nollamaksuohjelma voi olla lyhyempi. (VJL 30.4 §.) Maksuohjelmien kesto tavallisten velkojen osalta muutettiin kolmeksi vuodeksi aikaisemman viiden vuoden sijaan vuonna 2010. Syitä lakimuutokselle olivat kotitalouksien nopeampi palautuminen velkaongelmista, ulosotto- ja tuomioistuinkulujen sekä talous- ja velkaneuvonnan ylläpitämisen kulujen vähentäminen. Velkaisten rehabilitaation toteutuminen vähentää harmaata taloutta ylivelkaantuneiden kyetessä palaamaan yhteiskuntaan aktiivisina toimijoina ja yrittäjinä. (LaVM 11/2010 vp, 2.)

Maksuohjelma vahvistetaan hakemusasiainistunnossa tai määräajassa sen jälkeen, jos velkajärjestelyyn on VJL:n mukaiset edellytykset ja ohjelma vastaa lain säädöksiä, ja jos kaikki tunnetut velkojat hyväksyvät maksuohjelman sisällön (VJL 38.1 §; HE 183/1992 vp, 32). Maksuohjelman alettua velalliseen kohdistuvat oikeusvaikutukset muuttuvat niin sanotun *rauhoitusajan* jälkeen seuraamaan maksuohjelman ehtoja. Rauhoitusajalla tarkoitetaan aikaa, jolloin velkajärjestely on aloitettu, mutta maksuohjelmaa ei ole vielä vahvistettu. Maksuohjelmaa ei voida määrätä alkamaan taannehdittavasti rauhoitusajan vuoksi, sillä velallisen ei esimerkiksi voida katsovan voineen maksaa velkaansa ennen maksuohjelman

aloittamista rauhoitusajalla voimassa olleiden oikeusvaikutusten takia. Maksuohjelman taannehdittavuus myös lyhentäisi vastaavalla ajalla maksuohjelman kestoa, millä on vaikutuksia maksuohjelman ehtoihin. (Helsingin HO 21.3.2017 S 17/6.) Rauhoitusajalta voidaan katsoa kertyvän velkojille osoitettavaa maksuvaraa lisäsuoritus- tai myötävaikutusvelvoitteena. Rauhoitusaikana kertynyt maksuvara ja sen osoittaminen velkojille ei lyhennä maksuohjelman kestoa. (Itä-Suomen HO 23.9.2013 S 13/148.)

Maksuohjelma voidaan laatia niin, että velalliselle kertyvä maksuvara koskee aina kerrallaan vain yhden velkojan vaatimia suorituksia. Tällainen menettely on mahdollista, mikäli se ei vaaranna muiden velkojien mahdollisuuteen maksusaannista, ja on maksuohjelman toteuttamisen kannalta tarkoituksenmukaista. Maksuohjelmassa voidaan myös määrittää ensimmäisenä maksettavaksi määrältään vähäiset jako-osuudet. (VJL 31.4 §.) VJL:n säännöksistä voidaan poiketa osapuolten sopiessa maksuohjelman sisällöstä keskenään. Maksuohjelman sisältö on näin ollen *dispositiivinen* eli erikseen sovittavissa oleva. Tuomioistuin voi vahvistaa VJL:sta poikkeavan maksuohjelman, jos osapuolet ovat nimenomaisesti sopineet maksuohjelman sisällöstä, eikä velkoja ole riitauttanut maksuohjelmaa. (Uitto 2010, 219.) Maksuohjelman hylkääminen täysin on harvinaista, ja kielteinen päätös johtaakin usein mahdollisuuteen laatia uusi, korjattu ehdotus (Koulu & Lindfors 2010, 152).

KKO 2013:76

A:n velkajärjestely oli aloitettu vuonna 2010 kaikkien tämän velkojen ollen tavallista velkaa. Selvittäjän laatiman maksuohjelmaehdotuksen mukaan A:lle ei voitu määrätä tämän tuloihin perustuvaa maksuvelvollisuutta A:n maksuvaran puuttumisen vuoksi. A:lla oli kuitenkin kahteen kuolinpesään perustuvaa varallisuutta. A:n tulisi maksuohjelman mukaisesti realisoida osuutensa kuolinpesistä vuoden sisään, ja hyödyntää tulot velkojen suorittamiseen.

Maksuohjelman pituudeksi oli laskettu kolme vuotta, vaikka velkojat vaativat ohjelman pituudeksi viittä vuotta. Velkojien mukaan kyseessä oli nollamaksuohjelma velallisen maksuvaran puuttumisen vuoksi. Kuolinpesän olemassaolo ja niiden realisointi tulevaisuudessa eivät vaikuttaneet A:n maksuvara.

VJL 30 §:n mukaan tavallisten velkojen osalta maksuohjelman kesto on kolme vuotta. Maksuohjelman kesto voi kuitenkin olla viisi vuotta, jos velallisen maksuvelvollisuus on poistettu kokonaan ja jos velkajärjestely on esteestä huolimatta myönnetty. Tällöinkin maksuohjelma voi olla lyhyempi kuin viisi vuotta, mikäli siihen on erityinen syy, kuten maksuvaran puuttuminen pysyvästi esimerkiksi sairauden tai iän vuoksi.

Velallisen on VJL 5 §:n mukaan käytettävä velkojensa suorittamiseksi kaikki tulot, joita velallinen ei tarvitse välttämättömiin elinkustannuksiin tai elatusvelvollisuuksiin. Suorituksiin käytetään myös kaikki perusturvaan kuulumaton varallisuus.

Korkein oikeus harkitsi päätöksenteossaan, oliko kyseessä velallisen maksuvaran puuttuminen kokonaan, jolloin olisi aiheellista määrätä velkojan vaatima viiden vuode nollamaksuohjelma. Korkein oikeus totesi, ettei A:n maksuvelvollisuutta ollut poistettu kokonaan, sillä tämä oli velvoitettu realisoimaan osuutensa kuolinpesiin ja tilittämään varat velkojille. Maksuohjelman kestoksi määrättiin pääsäännön mukaisesti kolme vuotta.

4.2 Maksuohjelman noudattaminen

Maksuohjelman vahvistamisen jälkeen astuvat voimaan velkajärjestelyn piiriin kuuluvien velkojen ja muiden maksuohjelmassa määriteltyjen oikeussuhteiden ehdot ja oikeusvaikutukset. Velallisen omaisuuteen kohdistuva ulosotto raukeaa, samoin muut velkaa koskevat täytäntöönpanot. Maksuohjelmassa määrätyille maksusuorituksille ei kerry viivästyskorkoa. (VJL 40.1 §.) Korkoa ei määrätä maksettavaksi myöskään lisäsuorituksista, ellei lisäsuoritus ole vahvistettu maksuohjelman raukeamisen sijasta. Korottomuus turvaa maksuohjelman toteutumisen ja velallisen maksuvelvollisuuksista vapautumisen kohtuullisen ajan kuluessa. (HE 98/2002 vp, 42–43.)

Velallinen sitoutuu noudattamaan maksuohjelmaa ja siinä määritellyjä ehtoja velan maksamiseksi kullekin velkojalle. Tuomioistuin voi harkinnan mukaan määrätä velallinen suorittamaan maksut osittain tai kokonaan ulosottomiehelle, joka tilittää maksut velkojille. Ulosottomies voi antaa UK 4:27 §:n mukaisen maksukiellon maksuohjelman suoritusten pidättämiseksi velallisen toistuvaistulosta, kuten palkasta tai eläkkeestä. Määräys raukeaa, mikäli ulosottomies katsoo, ettei maksuohjelman toteutumiselle ole edellytyksiä. (VJL 41.1 §.) Velkoja voi hakea maksuohjelman mukaisen maksun täytäntöönpanoa ulosotossa velallisen laiminlyönnin seurauksena. Ulosoton täytäntöönpano jatkuu, kunnes velkoja pyytää ulosoton peruuttamista tai velallinen on suorittanut eräänntyneet maksut velkojalle. Velallisen tulee myös saattaa uskottavaksi vastaisuudessa noudattavansa maksuohjelmaa. (VJL 42.2 §.) Velkoja voi hakea suorittamattomien maksujen ulosottoa kolme kuukautta sen jälkeen, kun maksu olisi tullut suorittaa. Yhden velkojan

suoritusten laiminlyönti johtaa usein useamman suorituksen heikkoon toteutumiseen, mikä saattaa aiheuttaa ennen pitkää maksuohjelman raukeamisen. (Koulu & Lindfors 2010, 154.)

Velallisen on mahdollista lykätä kullekin velkojalle tulevaa suoritusta maksuohjelman keston aikana yhteensä enintään kolmen kuukauden maksuvelvollisuuksien vastaavan. Jos maksuohjelman kesto on pidempi kuin kolme vuotta, voi velallinen lykätä enintään viiden kuukauden vastaavia. Velallisen lykkäämät maksut erääntyvät maksuohjelman päättyessä. (VJL 41.2 §.) Velallinen voi käyttää tätä *lykkäysoikeuttaan* useamman kerran maksuohjelman keston aikana, kunhan kenenkään tietyn velkojan velkojen maksamista ei lykätä useammin kuin on sallittua. Hyväksyttäviä syitä maksuvelvollisuuden lykkäämiselle ovat sairaskulut, tulojen alentuminen, sekä suuret satunnaiskulut, kuten kodinkoneen hankinta tai korjauttaminen. Lykkäysoikeus koskee niin tavallisia velkojia kuin vakuusvelkojia. Vakuusvelkojen kohdalla myös pääoman lyhentämisen lykkääminen on mahdollista. (HE 98/2002 vp, 43.)

Velallisen tulee tehdä velkojalle ilmoitus, mikäli aikoo hyödyntää lykkäysoikeuttaan. Ilmoitus lykkäämisestä on riittävä selvitys, eikä muiden selvitysten antamista ole velvoitettu. Velkoja voi kuitenkin pyytää velallista tietojenantovelvollisuuden nojalla antamaan lisäselvityksen lykkäysperusteesta. Velkojan hakiessa suoritusten täytäntöönpanoa velallisen ilmoituksesta huolimatta, voi velallinen vastustaa velkojaa vetoamalla ilmoitukseensa. Mikäli velallinen laiminlyö lykättyjen maksuvelvoitteiden suorituksia niiden erääntyessä, on velkojalla oikeus hakea suoritusten täytäntöönpanoa ulosottomieheltä, kun suoritus on edelleen maksumatta kolmen kuukauden kuluttua sen erääntymisestä. Velkojalla on tällöin oikeus periä koko maksuohjelman keston aikana maksettavaksi määrättyä kertymää. (HE 98/2002 vp, 43–44.)

4.3 Maksuohjelman muuttaminen

Yksityishenkilön velkajärjestelyn maksuohjelmaa voidaan muuttaa sen alkamisen jälkeen velallisen tai velkojan hakemuksesta velallisen maksukyvyyn tai mui-

den olosuhteiden muuttuessa olennaisesti. Olennaisia muutoksia ovat myös uusien velkojen ilmaantuminen ja jo huomioidun velan toteaminen toisenlaiseksi kuin millaisena se oli otettu huomioon maksuohjelmaa laatiessa. (VJL 44.1 §.) Vaikka maksuohjelma on teoriassa aina soviteltavissa velallisen tilanteeseen sopivaksi, ei maksuohjelmaa pääsääntöisesti muuteta kuin erityisen painavasta syystä. Maksuohjelman pysyvyydellä on velallisen kannalta monia etuja, minkä vuoksi maksuohjelman jatkuva muuttaminen on pyritty poistamaan asettamalla ehdot koskemaan oleellisia muutoksia. Tällainen etu on esimerkiksi tulevaisuuden suunnittelu tasaisen kuin alati muuttuvan talouden tilan kanssa. Velkojien on myös helpompi seurata velallisen maksuohjelman mukaisten suoritusten toteutusta niiden pysyessä samana. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 923–924; Koulu & Lindfors 2010, 155.)

Tavallisin muuttamisperuste on velallisen talouden tilanteen ja maksukyvyyn oleellinen heikentyminen pitkäaikaisesti tai pysyvästi, ettei voida kohtuudella olettaa velallisen kykenevän suoriutumaan maksuvelvoitteista niiden vaatimassa ajassa (VJL 44.1 § 1 k). Taloudellinen tilanne voi heiketä tulojen laskiessa tai menojen lisääntyessä esimerkiksi elatusvelvollisuuden takia. Useat pienet muutokset voivat myös yhdessä aiheuttaa tulojen muutoksen. Lisäsuoritusvelvollisuus turvaa velkojien oikeuksia, jos taloudellisen tilanteen muutos osoittautuukin olleen oletettua vähäisempi. (HE 98/2002 vp, 43.) Lisäsuoritusvelvollisuus voidaan vahvistaa maksuohjelmalle taannehdittavasti maksuohjelman aikana, vaikka näitä ei olikaan ollut sisällytetty alkuperäiselle maksuohjelmalle (Turun HO 22.2.2006 S 05/2394). Lisäsuoritusvelvollisuuden vahvistamista voi vaatia velallisen yleiseltä tuomioistuimelta myös maksuohjelman päättymisen jälkeen, kuitenkin viimeistään kahden vuoden kuluessa (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 925).

Velallisen taloudellinen tilanne voi myös oleellisesti parantua maksuohjelman aikana, esimerkiksi tulojen noustessa tai asumiskustannusten laskiessa. Tulojen nousu voidaan laskea lisäsuoritusvelvollisuusperusteeksi, ellei velallinen ole tuntuvasti tinkinyt omista menoistaan. Tällöin on kohtuullista katsoa velalliselle muodostuneet lisätulot hänen omaksi hyväkseen menojen kattamiseksi. Asumismenojen alentuminen voi olla peruste lisäsuoritusvelvollisuudelle, jos velallinen siir-

tyy asumaan sellaisen henkilön kanssa, joka kykenee maksamaan osan asumismenoista. (Koskelo & Lehtimäki 1997, 407–409.) Velallinen on velvollinen seuraamaan tulotasoaan ja suorittamaan lisäsuoritukset oma-aloitteisesti velkojille. Velallisen tulee ilmoittaa velkojalle tämän pyynnöstä tiedot tuloistaan ja muista lisäsuoritusvelvollisuuden perusteena olevista seikoista. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 914.)

Hakemus maksuohjelman muuttamisesta on tehtävä tuomioistuimelle kirjallisesti ilman aiheetonta viivästystä perusteen ilmettyä velalliselle tai velkojalle. Hakemusta ei voi tehdä maksuohjelman päättymisen jälkeen, ellei kyseessä ole RL 39 luvussa esitetty velallisen petos tai velallisen törkeä petos. Tällöin velkoja voi tehdä hakemuksen ennen rikoksen syyteoikeuden vanhentumista. (VJL 61.1 §.) Velallinen syyllistyy petokseen, jos hän velkajärjestelymenettelyssä salaa omaisuuttaan, ilmoittaa perusteettoman tai valeoikeustoimeen perustuvan velvoitteen, antaa velkojien kannalta merkityksellisestä seikasta harhaanjohtavaa tai väärää tietoa, tai jättää velan ilmoittamatta. Tekoa ei pidetä petoksena, jos velallinen on oikaissut erehdyttävän tiedon tai on muutoin ehkäissy tekonsa vaikutuksen. (RL 39:2 §.) Velallisen petos on kokonaisuutena arvioiden törkeä, jos velallinen vahvistaa väärän tai harhaanjohtavan tiedon tuomioistuimessa oikeaksi tai petoksessa on tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä (RL 39:3 §).

KKO 2004:112

A:lle oli vahvistettu maksuohjelma vuonna 1996, ja oli maksuohjelmaan liitetyn ohjauksen mukaan velvollinen ilmoittamaan velkojille maksukyvyssä tai muutoin velkajärjestelyn kannalta olennaisissa olosuhteissa tapahtuvat muutokset.

Vuonna 1999 A:n nettotulot olivat olleet arvioitua suuremmat. Tämä oli myös saanut maksuohjelman aikana osinkoa erästä yhtiöstä 30 000 mk, josta oli nostanut vuonna 2000 yhteensä 5000 mk. A ei ollut ilmoittanut velkojille tulojen noususta tai saamastaan osingosta, sillä katsoi tulojen nousun tapahtuneen velkajärjestelymenettelyn jälkeen.

RL 39:2 §:n mukaan velallisen petoksesta on tuomittava se, joka salaa omaisuuttaan hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- tai saneerausmenettelyssä. Lainkohdassa ei kuitenkaan ilmene, tarkoitetaanko velkajärjestelymenettelyllä vain maksuohjelman vahvistamista edeltävää aikaa, vai myös ohjelman kesto.

VJL 7 §:n mukaan velallisella on velvollisuus maksuohjelman aikana myötävaikuttaa velkajärjestelyn asianmukaiseen toteutumiseen. Velallisen tulee ilmoittaa velkojille tämän maksukyvyssä tai muussa olennaisessa

olosuhteessa tapahtuvat muutokset. VJL 61 §:n mukaan hakemus maksuohjelman raukeamisesta voidaan tehdä, kun hakemuksen perusteena olevan RL 39:2 §:n velallisen menettelyn syyteoikeus rikoksesta ei ole vanhentunut.

Näillä perusteilla Korkein oikeus katsoi velallisen petoksen voivan täyttyä velallisen laiminlyödessä ilmoitusvelvollisuutensa tulojen noususta myös maksuohjelman aikana. A on saamansa ohjeistuksen perusteella ollut tietoinen ilmoitusvelvollisuudestaan. Korkein oikeus tuomitsi A:n velallisen petoksesta vuosina 1999–2000 50:een päiväsakkoon.

Maksuohjelmaan tehtävät muutokset velkojien hyväksi koskevat kaikkia velkojia. Huomiotta voidaan jättää sellaiset velkojat, joille kertyisi vähäinen euromääräinen muutos. Velkojien vahingoksi olevat muutokset koskevat puolestaan niitä velkojia, joilla on vielä saamatta suorituksia. Mikäli maksuohjelmaa muutetaan maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenneen velan vuoksi, tulee muutoksen olla sisällöltään kyseisen velan velkojalle vastaavassa suhteessa yhtä suuri osuus kuin jo aikaisemmin vahvistetuilla velkojilla, ellei se ole velan määrä, peruste ja suorituksen taloudellinen merkitys otettaessa huomioon velallisen tilanteelle kohtuutonta. (VJL 44.2 §.)

4.4 Maksuohjelman raukeaminen

Maksuohjelman raukeamista koskeva hakemus on tehtävä tuomioistuimelle kirjallisesti ilman aiheetonta viivytystä raukeamisperusteen tultua velallisen tai velkojan tietoon (VJL 61.1 §). Tuomioistuimen tulee määrätä maksuohjelma raukeamaan velallisen sitä hakiessa. Velkojan hakemuksella maksuohjelma voidaan määrätä raukeamaan, jos velallinen on ilman hyväksyttävää syytä laiminlyönyt maksuohjelman noudattamisen, maksuohjelman vahvistamisen jälkeen ilmenee aiemmin tuntemattomia seikkoja, jotka olisivat estäneet velkajärjestelyn, tai jos velallinen on vaarantanut maksuohjelman toteutumisen, esimerkiksi velkaantamalla lisää. (VJL 42.4 §). Maksuohjelmaa ei saa määrätä raukeamaan, jos velallinen on itse oikaissut laiminlyönnin tai se on vähäinen, laiminlyönti ei toistu, raukeamista voidaan pitää kohtuuttomana seurauksena tai jos seuraamuksen määräämättä jättämiselle on olemassa erityinen syy johtuen siitä, että maksuohjelman vahvistamat velat ovat jo enimmäkseen suoritettu (Varis 1996, 1).

Velkoja voi hakea maksuohjelman raukeamista niin kauan kuin velallinen on täyttämättä maksuohjelman mukaiset velvollisuutensa maksuohjelman aikana, ja vielä kaksi vuotta maksuohjelman päättymisen jälkeen. Velallisen petokseen (RL 39:2–3 §) perustuva raukeamishakemus voidaan tehdä niin kauan kunnes rikoksen syyteoikeus on vanhentunut. Hakemus maksuohjelman raukeamisesta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä, kun raukeamisperuste on tullut velkojan tietoon. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 926.) Maksuohjelman raukeamisen menettely vastaa maksuohjelman muuttamisen menettelyä.

Raukeamisen sijaan tuomioistuin voi vahvistaa velkojalle maksettavan lisäsuorituksia viivästyskorkoineen, jos ohjelman raukeamisen katsotaan olevan velalliselle muutoin kohtuuton seuraamus (VJL 42.5 §). Maksuohjelman raukeamisen jälkeen velallinen ei saa enää hakea uudelleen velkajärjestelyyn ilman erityisen painavaa syytä (Koulu & Lindfors 2010, 154). Velkojat voivat vaatia maksuohjelman rauettua velkojen suorittamista velan alkuperäisillä ehdoilla, jotka olivat voimassa ennen velkajärjestelyä. Velka voidaan näin ollen periä takaisin alkuperäisen suuruisena maksamatta olevasta osuudesta. Velallinen ei pääsääntöisesti ole velvollinen suorittamaan maksuohjelman keston ajalta viivästyskorkoa velkojille. Alkuperäisten ehtojen tullessa takaisin voimaan lasketaan velan täytäntöönpanokelpoisuus UK:n säännösten mukaisesti. Mikäli täytäntöönpanokelpoisuuden määräaika on kulunut umpeen ennen maksuohjelman raukeamista, on kyseinen saatava vanhentunut, eikä velallisella ei ole maksuvelvollisuutta kyseistä suoritusta kohtaan. Velkoja voi nostaa kanteen velan maksutuomion saamiseksi, mikäli saatavasta ei ole ulosottoperustetta. (Koulu, Lindfors & Niemi 2017, 927; Uitto 2009, 177–178.)

5 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää yksityishenkilön velkajärjestelyn sisältö ja keinot, miten velkajärjestelyyn pääsee ja mitkä sen seuraukset ovat. Aiheena koen yksityishenkilön velkajärjestelyn olleen mielenkiintoinen. Aihe on myös ajankohtainen velkaongelmaisten henkilöiden määrän jatkaessa kasvamistaan

edellisvuosiin verrattuna. Yksityishenkilöiden velkaantumisen vaikutukset ovat sidoksissa pidemmällä tarkasteltuna kansantalouteen. Yksilön talous heijastuu valtion hyvinvointiin, ja heikko taloudellinen tilanne voi johtaa harmaan talouden kasvuun ja sosiaalisiin vaikeuksiin, esimerkiksi velallisten syrjäytyessä valtaväestöstä. Tulotasojen erot jatkavat Suomessa kasvuaan, minkä takia en usko velkajärjestelyyn hakeutuvien määrän laskevan ainakaan lähivuosina. Velkajärjestely on teoriassa oiva tapa auttaa velkaantuneet henkilöt kohti parempaa maksukykyä, jolloin heidän elintasonsa kasvaa. Velkajärjestelymenettelyä tärkeämpää olisi kuitenkin saada estettyä henkilöiden velkaantuminen siten, että heidän maksukykynsä ei enää riitä kattamaan toimeentuloa. Mahdollisten velkaongelmien huomioiminen, ongelmien myöntäminen ja apuun hakeutuminen ajoissa ennakoina tekoina tulisi saada kiinnitettyä tarkemmin huomiota. Velkaneuvonnasta tulisikin saada kitkettyä tietynlainen stigma pois. Tässä olisi mahdollinen jatkotutkimuksen aihe, miten saada vähennettyä yksityishenkilöiden velkaantumista yleisellä tasolla.

Velkajärjestelyyn tunnutaan hakeutuvan vasta aivan viime hetkillä. Velkajärjestelymenettelyyn sitoutuminen vaatii henkilöltä sellaista kuria, johon monella pidemmän aikaa hankalassa taloudellisessa tilanteessa olleella velkaantuneella ei välttämättä riitä energia tai jaksaminen, etenkin useamman vuoden kestävässä prosessin aikana. Voitaisiin selvittää, olisiko onnistumisprosentti suurempi, mikäli velkajärjestelyyn hakeutuminen tapahtuisi aikaisemmassa vaiheessa velkaantumista, kuitenkin säilyttäen edellytyksenä luonnollisen henkilön maksukyvyttömyys. Sopivan balanssin löytäminen näiden elementtien välille saattaa tulla hankalaksi, jotta velkajärjestelyä ei myönnettäisi liian kevyistä syistä. Olisiko kenties mahdollista laatia joitain indikaattoreita, millä henkilöille voitaisiin esimerkiksi tarjota automaattisesti velkaneuvontaa, eikä tämä jäisi velallisen omalle vastuulle?

On luonnollista, että valtio pyrkii auttamaan velkajärjestelyyn sitoutuvia kansalaisia palauttamaan maksukykynsä, ja siten ottamaan paremmin osaa yhteiskunnan toimintaan. Velkaneuvonnan siirtyminen valtion organisaatioiden hoidettavaksi puoltaa tätä ajatusta. En kuitenkaan ole aivan täysin samaa mieltä, että tämä on

oikea ratkaisu. Minusta olisi parempi mahdollisuus monipuoliseen velkaneuvontaan, jossa esimerkiksi kunnat tarjoavan matalan kynnyksen velkaneuvontaa, ja valtio puolestaan vaativampien tapausten velka-asioiden neuvontaa ja selvittelyä. Näen velkaantuneen henkilön olevan helpompi hakeutua oman kunnan neuvonnan piiriin, kuin suoraan valtiolle, sillä valtion apu voi tuntua kovin painavalta ja viralliselta.

Tunnen onnistuneeni saavuttamaan tavoitteen rakentaa yhtenäinen kokonaisuus ja kattava tietopaketti yksityishenkilön velkajärjestelystä. Olen tyytyväinen tuottamaani tekstiin ja sen sisältöön. Aihetta olisi voinut laajentaa käsitellen tarkemmin esimerkiksi velan vanhentumisen tai estoperusteiden määritelmiä, mutta päätin rajata työn koskemaan maksuohjelmaa ja keinoja järjestellä velkaa. Päätin myös jättää velkajärjestelyyn hakeneiden henkilöiden haastattelut tarkastelun ulkopuolelle, vaikka tämä olisi ollut mahdollista. Halusin pitää opinnäytetyön täysin teoriapohjaisena ilman henkilöiden omakohtaisten kokemusten tuomaa inhimillistä lisää. Opinnäytetyötä laatiessa pääsin syventymään tarkemmin velkajärjestelystä laadittuun lainsäädäntöön ja oikeuskirjallisuuteen. Lakia on useamman kerran sen laatimisen jälkeen muokattu. Pyrkimyksenäni oli ottaa huomioon velkajärjestelylaissa tapahtuneet muutokset ja valita esimerkiksi sellaisia oikeuskäytännön esimerkkejä, joilla on relevanssia nykyisten, voimassaolevien säädösten kanssa. Opinnäytetyön kirjoittaminen sujui luontevasti, joskin täysin ilman ongelmia kirjoittaminen ei kuitenkaan sujunut. Löysin muutaman mielestäni oikein hyvän lähteen, joista sain paljon materiaalia opinnäytetyöhöni. Näiden lisäksi muiden lähteiden etsiminen tuotti hankaluuksia. Osa lakilähteistä muuttui ja päivittyi kirjoitusprosessin aikana, joten jouduin muutamaankin jopa suhteellisen usein käyttämiäni viittauksia. Tämä hidasti työn etenemistä, sillä aiemmin käyttämäni lähteen sijaan jouduin välillä etsimään uudet kohdat jopa täysin uudesta hetki sitten voimaan tulleesta laista.

Lähteet

- Asetus yksityishenkilön velkajärjestelyistä 58/1993.
 Asunto-osakeyhtiölaki 1599/2009.
 Avioliittolaki 234/1929.
 Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P. & Wahlberg, M. 2016. Keskeiset rikokset. Helsinki: Edita Publishing Oy.
 HE 12/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle konkurssilain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeista.
 HE 32/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren ja eräiden muiden lakien riita-asiain valmistelua, pääkäsittelyä sekä hakemusasioiden käsittelyä koskevien säännösten muuttamisesta.
 HE 83/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
 HE 98/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta.
 HE 180/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta.
 HE 183/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä.
 Helsingin hovioikeus 21.3.2017 S 17/6
 Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa: ohjeita oikeustieteellisten kirjallisten töiden laatijoille. Helsinki: Talentum.
 Itä-Suomen hovioikeus 23.9.2013 S 13/148
 Jokela, M., Kartio, L. & Ojanen, I. 2010. Maakaari. Helsinki: Talentum Media Oy.
 Kauppakaari 3/1734.
 KKO 1994:141
 KKO 1995:205
 KKO 1997:71
 KKO 2004:112
 KKO 2012:78
 KKO 2013:76
 KKO 2016:75
 Koskelo, P. & Lehtimäki, L. 1997. Yksityishenkilön velkajärjestely. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
 Koulu, R., Lindfors, H. & Niemi, J. 2017. Insolvenssioikeus. Helsinki: Alma Talent Oy.
 Koulu, R. & Lindfors, H. 2010. Maksukyvyttömyys – Yritys velkojana ja velallisena. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
 Koulu, R. & Niemi-Kiesiläinen J. 1999. Velkajärjestelyn ja saneerauksen pääpiirteet. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
 Lakivaliokunnan mietintö 11/2010 vp. Hallituksen esitys laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 30 §:n muuttamisesta.
 Laki velan vanhentumisesta 728/2003
 Laki velkojien maksunsaantijärjestyksestä 1578/1992.
 Laki velkajärjestelyrekisteristä 368/2017.
 Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä 57/1993.
 Muttilainen, V. 1997. Velkajärjestelyt ja velkojat. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 149.
 Muttilainen, V. 2007. Velkajärjestelyt tuomioistuimissa: Velalliset ja maksuohjelmat vuonna 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 75.
 Muttilainen, V. & Tala, J. 1998. Kuka vapautuu veloistaan: velkajärjestelyn maksuohjelmat ja vuoden 1997 lakimuutos. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 155.

- Niemi-Kiesiläinen, J. 1995. Luonnollisen henkilön velkavastuu insolvenssioikeudessa. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 202. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Oikeudenkäymiskaari 4/1734
- Oikeusministeriön asetus velallisen maksukyvyn arvioinnin perusteista yksityishenkilön velkajärjestelyssä 322/2001.
- Peura-Kapanen, L., Aalto, K., Lehtinen, A-R. & Järvinen, R. 2016. Ylivelkaantumisen ehkäisyn ja hoidon tehostaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 26/2016.
- Rantala, K. & Tarkkala, H. 2009. Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 90.
- Rikoslaki 39/1889.
- Rissanen, K. 2009. Talous- ja velkaneuvonnan arviointi. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Kilpailukyky 8/2009.
- Takuusäätiö 1. 2019. Ratkaisija velkaongelmiin. <https://www.takuusaatio.fi/tietoa-ja-ratkaisuja/ratkaisuja-velkaongelmiin/hae-velkajarjestelya-tuomioistuimesta-1> 9.6.2019
- Takuusäätiö 2. 2019. Apua talous- ja velkaongelmiin. <https://www.takuusaatio.fi/hae-apanu/talous-ja-velkaongelmat/sosiaalinen-luotto> 9.6.2019
- Tilastokeskus 1. 2019. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä kasvoi vuonna 2018 edellisvuodesta 7,6 prosenttia. http://www.stat.fi/til/velj/2018/04/velj_2018_04_2019-01-16_tie_001_fi.html 2.6.2019
- Tilastokeskus 2. 2019. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyjen määrä väheni tammi–maaliskuussa 2019 edellisvuodesta 52,1 prosenttia. http://www.stat.fi/til/velj/2019/01/velj_2019_01_2019-04-17_tie_001_fi.html
- Tala, J., Laine, H., Lehtimäki, L. & Sunila, M. 1995. Miten velallinen suoriutuu velkajärjestelystä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 18.
- Tala, J. & Muttilainen, V. 1994. Tuomioistuinten suoriutuminen yksityishenkilöiden velkajärjestelyistä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 9.
- Tala, J., Muttilainen, V. & Vasara, P. 1993. Puoli vuotta velkajärjestelyjä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 7.
- Turun hovioikeus 22.2.2006 S 05/2394
- Uitto, T. 2009. Maksuvelvollisuuden lakkaamisesta. Helsinki: Kiinteisöalan Kustannus Oy.
- Uitto, T. 2010. Velkajärjestely. Helsinki: Kiinteisöalan Kustannus Oy.
- Ulosottoakaari 705/2007.
- Vaasan hovioikeus 7.10.1993 S 93/699
- Vaasan hovioikeus 26.8.2018 S 15/318
- Varis, M. 1996. Velkajärjestelyn raukeaminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 26.